

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

ABONAMENTUL : (48 NUMERE)

In România un an . . . . . 10 lei
„ „ „ „ sease luni . . . . . 6 „
In toate țările uniunii poștale un an 12 „
„ „ „ „ „ „ sease luni 7 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Bulevardul Ferdinand, 55. — București

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR :

C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

UN NUMAR :

25 Bani

Se găsește cu numărul la principale
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pe ultima pagină
1/2 pagină : 10 lei.

No. 18.

DUMINICĂ 21 FEBRUARIE 1910

Vol. 7.

SUMARUL

NOUȚĂȚI :

Aniversarea de 70 ani a d-lui Titu Maiorescu. — † Eugeniu Carada. — In «afacerea Porn» de I. Petrovici. — Revista revistelor.

CEȘTIUNI ACTUALE :

DIRECȚIUNEA. *Omagiu domnului Titu Maiorescu.*
TITU MAIORESCU. *Naționalismul.*
I. IONESCU-QUINTUS. *In luptă pentru ideal.*

LITERATURĂ :

HARALAMB LECCA. *Din greșeală.*
JULES SANDEAU. *Zâna cea de pe urmă.*

TEATRU :

EUGEN PORN. *Teatrul Național : «Chinul» de d-l A. G. Florescu.*

ȘTIINȚĂ :

ST. PROCOPIU. *Asupra explicării mecanice a fenomenelor.*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI :

N. ȘTEFĂNESCU IACINT. *Cum rămâne cu colegiul unic.*
ION D. ARGINTEANU. *Din psihologia țaranului român.*

NOUȚĂȚI

Aniversarea de 70 ani a D-lui Titu Maiorescu.

La 15 cor, d. Titu Maiorescu a împlinit vârsta de 70 ani. Cu această ocaziune toți acei cari dătoresc recunoștință și cari au admirațiune pentru ilustrul profesor s'au grăbit să-l felicite și să-i urzeze mulți ani de sănătate.

Direcția revistei *Convorbiri literare* a publicat cu această ocaziune și un volum jubilar la care au fost invitați să colaboreze scriitorii cari sunt în legături de prietenie cu *Convorbirile literare* de astăzi. S'a mai organizat pentru seara zilei de 15 Fevruarie și un banchet tot cu invitațiuni restrânse. Astfel serbarea aniversării de 70 ani a d-lui Titu Maiorescu, a avut caracterul unei serbări de familie,—de familie politică. In schimb o bună impresiune a făcut serbarea organizată

la Viena de societatea academică «România Jună», la care au luat parte, în afară de colonia română, fără invitațiuni restrânse, și câțiva profesori dela Universitățile străine.

In străinătate dar, d. Maiorescu a fost serbat cum trebuia, ca un ilustru român; in țară el a fost serbat ca un fruntaș de partid. Regretabil pentru acei din țară.

VERAX.

* * *

† Eugeniu Carada

Vineri, 12 Februarie a murit în Capitală Eugeniu Carada, director la Banca Națională.

D. I. G. Bibicescu, prietinel și colegul d-lui E. Carada, caracterizează activitatea acestuia prin următoarele cuvinte :

«Tărîmul pe care Carada a tras brazdele cele mai rodnice, și a semănat semănătura eminent spornică, a fost tărîmul economic.

El lucră să întemeze solid gospodăria economică românească, pentru a asigura țării o mare și puternică rezervă de țarie, o garanție a viitorului.

Acestui scop a consacrat Corada ultima jumătate a vieții lui și a consacrat-o exclusiv, ocupându-se numai de Bancă și de ceștiunile de economia națională.

Ast-fel, sub farmecul și puterea inspirațiunii lui Carada, au luat naștere cele mai multe instituțiuni economice ce posedăm ; de sfatul lui competent s'au folosit toți în vremi grele, și când viața unora le era amenințată, Carada le-a întins mâna și le-a dat ajutorul Băncii Naționale.

Banca Națională nu e de cât o verigă, cea mai însemnată, din lanțul fapturilor lui Carada și căreia el i-a închinat viața și munca in curs de 27 de ani.

Când s'a creiat, domina încă ideia nenorocită pe care o aveau și unii români, că Românii nu-s destoinici să înființeze și să conducă mari instituțiuni financiare. Trebuia dărâmată această idee funestă și dărâmată prin fapte.

La această grea și colosală muncă, puțini puteau fi cheamați, căci puțini aveau credința care duce la succes. Carada fu printre acei puțini și între cei d'întâi.

Carada aduse sfatul său luminat și competența-i recunoscută in lucrările pregătitoare și Banca Națională începu să funcționeze în 1881, iar Carada deveni director, prin votul acționarilor, la 20 Februarie 1883.

Banca Națională—mulțumită unei așa munci și unui asemenea om—deveni ce este : un institut financiar de prima ordine, care a creat, invigorat și dat impulsione muncii de pro-ducere românești.»

* * *

In „afacerea Porn”

Stimate Domnule Motru,

Mi-ați făcut deosebita onoare de a cere alături de părerea unor oameni cu greutate și neînsemnata mea părere cu privire la afacerea Eugen Porn. Mă întrebați dacă socot cu cale ca într-o chestie literară să se facă astfel de intervenții pe lângă parlament; și dacă articolul d-lui Porn imi pare așa de vinovat după cum s'a spus.

La cea d'întâi întrebare, care în scrisoarea d-v. este a doua, răspund în mod afirmativ. Ori care român are dreptul dacă nu chiar datorită de a informa pe membrii parlamentului asupra unui candidat la cetățenia română. Și dacă un asemenea candidat a manifestat sentimente ostile nației române sau măcar serioase cusururi morale, fie chiar cu ocazia unei chestii literare, e bine să se comunice această parlamentului la momentul oportun. E indiferentă acuma forma în care se va face comunicarea: o informație fără concluzii, sau o petiție cu concluzii precise.

Este acuma articolul d-lui Porn vinovat în sensul acesta? Dă vre-o dovadă de sentimente neromânești? Răspunsul meu e negativ. În acest articol se înalță un poet român de-asupra altora. Este aceasta un simțământ neromânesc? Firește am avut și eu impresiunea că articolul în chestiune nu e destul de drept. Ca fost coleg de Universitate al poetului Cerna, am urmărit cu interes aceiașe s'a scris asupra lui. Nu mi-a părut că revistele noastre l'au maltratat sau nesocotit. Atitudinea presii noastre pe care o critică d-l Porn, e o atitudine care, în cazul de față, în bună parte, nu a fost.

Dă măcar d-l Porn, prin aceasta, dovadă de un spirit cu desăvârșire nedrept, cu care nu e bine să sporim masa cetățenilor români? Nu cred nici asta, fiindcă articolul acela are un fond de adevăr, în însăși partea osândită. Există de fapt la noi mai mult decât aiurea, nenorocita tendință de a se lavi în oamenii de valoare cari cugetă și muncesc. Starca aceasta de lucruri e perfect adevărată. Greșeala d-lui Porn consistă exclusiv în acia, că pentru această stare de lucruri reală—in contra căreia pare dispus să lupte—a dat ca exemplu tipic, un exemplu care nu era tocmai tipic. Pentru această unică eroare, pentru această singură abatere dela aprecierea dreaptă, nu înțeleg să se intervie ca să i se refuze cetățenia română.

Primiți asigurarea deosebitei mele stime.

I. PETROVICI

15 Februarie 1910.

Profesor la Universitatea din Iași

Revista Revistelor

Convorbiri literare. Ianuarie. *La începutul anului*. Spectatorul este fericit că poate face următoarele constatări: «Convorbirile literare»—mai răspândite decât oricând în trecut—își păstrează direcția pe care le-au dat-o de la început întemeietorii și se silesc să contribuie, potrivit nevoilor timpului, la înaintarea culturii naționale, în toate părțile unde se vorbește și se scrie românește.—I. A. R. dă o apreciere foarte elogi-oasă despre volumul «Poezii» a lui P. Cerna.—C. Litzica: *Caracteristica societății bizantine*.—Literatură de D. Nanu, Em. Gârleenu.—Cronică literară, științifică, artistică.—Se reproduce la sfârșit «ca un omagiu adus memoriei lui Teohari Antonescu», de curând decedatul profesor universitar din Iași, un fragment din raportul acestuia asupra lucrărilor d-lui G. Murnu, lucrări prezintate în vederea ocupării catedrei de arheologie. Fragmentul reproduș cuprinde o critică ascuțită și adeseori pătimașă, îndreptată în contra întregii activități a d-lui G. Murnu ca arheolog. Ar fi putut lipsi această reproducere, mai ales dacă redacția *Convorbiri literare* ținea să aducă un omagiu memoriei răposatului arheolog Teohari Antonescu!

1907. 8 Februarie. Un realist face următoarele juste observațiuni:

«Contenciosul e mai necesar la noi decât oriunde, dar trebuia înfințat, trebuie reinfințat pe calca mare și deschisă a unei modificări constituționale, după ce se va fi arătat tuturilor claselor sociale că toți avem nevoie de el, dela cel mai mare până la cel mai mic, iar nu printr'un vot de majoritate, anonim, cum s'ar votă un împrumut sau o transacție.

«Atât valorează o lege sau o instituție, cât valorează forța populară ce stă îndărătul ei și care a impus înfințarea ei. Ce forță populară stă îndărătul Contenciosului, care e totuși cea mai mare inițiativă cu caracter cetățenesc ce s'a luat în România dela războiu încoace, și pe care partidul liberal prin însăși obârșia și rolul său istoric, dator ar fi să-l întregască, mai lărgindu-i atribuțiile în loc să-l desfințeze?»

Falanga, 7 Februarie. În *Mozaic critic* semnat de d. M. Drăgomișescu:

«Dintr'o scrisoare («Viitorul» din 3 Februarie 1910), cităm:

„A bon entendeur, salut”.

„Adică, pe românește”:

«D. Ion Minulescu nu mai face parte din comitetul de redacție al «Falangei».

«Precum, ca să se știe, că «Falangei», i-a plesnit coarda decadentă».

Revista Democrației Române, 31 Ianuarie. G. G. Da-nielopolu, un articol despre *Reforma electorală*:

«Nu trebuie să ne împedicăm de acest argument neprecis și neprecizabil al nepregătirii maselor populare, pentru a lărgi dreptul de vot. Nicăeri teama nepregătirii maselor populare nu s'a dovedit întemeiată deși peste tot a fost această teamă. Nicăeri lărgirea dreptului de vot nu a fost o cauză de turburare sau de decădere a Statelor. State mici, precum Bulgaria, l-a introdus în forma lui cea mai largă, și nu cred că se va susține că masele populare bulgare sunt mai pregătite pentru viața publică decât ale noastre.

«Această lărgire este o datorie astăzi. Cu nimie nu se mai poate justifica menținerea împărțirii actuale a alegătorilor în trei colegii. Această împărțire nu răspunde nici unui principiu și nici unei nevoi. Dar, poate, rezultatele au fost bune?

«Rezultatele le cunoaștem cu toții: *unanimitățile*, pe cari toate partidele, când vin la putere, le au în parlament, adică cel mai rău rezultat ce-l poate da regimul parlamentar.»

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOTECA «LUMEN»

31. L. Tolstoi. *Să nu ucizi!*

32. Buffon. *Omul și Natura*.

33. M. Gorki. *Revelionul*.

34. } C. Rădulescu-Motru. *Naționalismul*.

35. } C. Dobrogeanu Gherea. *Din Trecutul depărtat*.

37. Dr. Bernheim. *Hipnotism și Somnambulism*.

38. A. Cehov. *Ursul*.

39. } Dr. N. Leon. *Moniste*.

40. } G. Dumitrescu—Bumbești, *Monografia băncii populare «Gilotul» din comuna Novaci județul Gorj*. Buc. 1910.

Preotul N. Papadima, *Conceptiunea științifică și concepțiunea religioasă despre lume*. Buc. 1910.

Virgil Alimănișteanu, *Note asupra întrebunțării electriceității în agricultură*, Buc 1909.

Radu D. Rosetti *La capătul pământului. Note de călătorie* Minerva. Buc. 1910. Prețul 2 lei.

CESTIUNI ACTUALE

OMAGIU D-LUI TITU MAIORESCU.

In ziua de 15 Februarie cor., a 70-a aniversare în vârstă a d-lui Titu Maiorescu, sentimentele de recunoștință și de admirațiune pentru acest ilustru profesor, ne-au îndemnat să deschidem din nou scrierile sale și să petrecem câte-va ore cu dânsul într-o pioasă comuniune sufletească.

In scrierile d-lui Titu Maiorescu sunt multe pagini cari astăzi n'au decât o importanță istorică. Dar sunt încă destule care trăesc și au aceeași importanță pentru noi, ca și pentru timpul în care ele au fost scrise. Și aceste pagini, negreșit, asigură în viitor gloria d-lui T. Maiorescu.

A le reaminti astăzi este o datorie pentru noi, și un omagiu pentru dânsul.

O datorie pentru noi, fiindcă paternitatea ideilor nu trebuie niciodată ascunsă, un omagiu pentru dânsul, fiindcă adevărurile așternute pe paginile scrierilor sale sunt încă în perioada lor de luptă, nu toți le admit, iar acei ce le admit au să sufere din cauza lor!

A te declara gata să faci sacrificii pentru ideile unui gânditor dinaintea ta, nu este oare pentru acesta cel mai prețios omagiu ce i se poate aduce?

Și acest omagiu i l-a adus d-lui Titu Maiorescu în ultima vreme, Noua Revistă Română, și i-l va aduce și de aci încolo.

Înțelegerea naționalismului, așa cum a fost exprimată aci, în diferite rânduri, este înțelegerea pe care odinioară și d. T. Maiorescu a opus-o școlii lui S. Barnuțiu în 1868.

Pentru această înțelegere, acei cari scriu astăzi în Noua Revistă Română primesc calificativele de „filosofi umanitariști”, „jidăniști”, „cosmopoliți” și „trădători de neam”, calificative de care n'a fost crușat nici d. Titu Maiorescu altădată!

Insultele și calomniile l-au uitat pe el și se continuă în contra noastră. Să se continue; le primim, fiindcă ele nu ne sperie de loc. Știm ce valorează izvorul din care ele pornesc, precum știm și ce valorează izvorul convingerilor noastre!

Acesta este omagiul nostru pentru Titu Maiorescu.

DIRECȚIUNEA

NAȚIONALISMUL

Contra ultimei consecințe a școlii Barnuțiu de a opri comerțul străinilor și de a goni pe toți străinii și mai ales pe evrei afară din țară, ca periculoși existenței române, opunem ideile fundamentale de umanitate și de liberalism, pe cari sub nici un cuvânt, pentru nici un timp și cu nici un pretext nu este permis a le înfrânge.

Mulțimea străinilor și în special a Evreilor în țara noastră este un simptom al unui mare rău, nimeni nu o neagă. Dar ce mijloc nehibzuit de a ataca simptomul și de a lăsa răul!

Răul nostru este lipsa de activitate economică și lipsa de cunoștințe în poporul român. Odată aceste defecte date, tot comerțul și toată știința trebuiau să devie străine, și străinii au fost prin urmare în mijlocul răului, reprezentanții părții celei bune, de care nu se poate lipsi un stat fără a peri. Evreii au înlesnit la noi activitatea comercială, școalele din Franța și din Germania ne-au dat ideile de cultură. Noi, numai atunci ne putem lipsi de aceste auxiliare străine, când vom fi

înșiși în stare să le suplinim din propriul nostru fond național. Dar această suplinire se dovedește prin fapte pozitive, adică prin însăși activitatea noastră economică și prin însăși inteligența noastră, dar nu prin negația existenței străinilor. Pe evrei îi vom înlătura când vom fi tot așa de activi ca și dâșii, ideile germane și franceze le vom înlocui, când ale noastre vor fi tot așa de mature și solide. Până când însă aceasta nu este, a începe persecuția contra străinilor vrea să zică a desfrâna barbaria în contra libertății, a susține obscurantismul în contra inteligenței.

Singura noastră cale de scăpare este lățirea cunoștințelor și deșteptarea activității economice, și or ce timp, care afară din aceste sfere ni se consumă cu intoleranță și cu exclusivismul așa numit național, este un timp pierdut, spre ruina Statului nostru.

«Naționalitatea», dacă acest cuvânt vrea să aibă un merit și o valoare, nu poate fi un pretext, sub care să se ascundă lenea și barbaria, și ținta noastră în viitor nu este de a ne păstra numai limba și sângele și teritoriul brut, fără altă aspirație mai nobilă. Pe această treaptă stau și indienii sălbatici din America, dar de aceea indienii din America constituie o hordă și nu o națiune. Limba și sângele și teritoriul, sunt elementele prețioase ca mijloc spre un scop mai înalt. Și acest scop nu poate fi altul decât progresul civilizației omenești prin toleranță și știință, prin bună stare materială și morală potrivită totdeauna cu gradul culturii unui popor. Dar a susține mijloacele prin un sistem, care nimicește scopul, este cea mai absurdă din toate rătăcirile politice, ce se pot închipui.

Ceea ce nimeni n'ar fi crezut cu puțință în secolul al XIX-lea, la noi s'a întâmplat. S'au găsit profesori din învățământul public și bărbați din așa numitul partid liberal, care să se facă agenții motori ai persecuției, s'au găsit preoți creștini, cari să se fălească în adunări publice cu ura ce o poartă în contra deapropelui lor, de altă credință politică sau religioasă. Și unii și alții, au uitat rațiunea existenței lor, au uitat că știința și libertatea sunt focarul toleranței umanitare, au uitat că religia creștină este iubirea necondiționată a tuturilor oamenilor, fără excepție.

În or ce masă de popor, și cu atât mai mult în masa unui popor încă incult, există pe lângă însușirile cele bune și un instinct primitiv, teluric, brutal, pe care toți oamenii de bine și toate dispozițiunile salutare caută să-l ție în ascuns, să nu-i permită eșirea la lumina zilei, de care nu este vrednic. În acest instinct se concentrează relele naturii omenești: lenea, injustiția, invidia contra celui mai bun și cruzimea sângeroasă. Să nu ne atingem, să nu ne deslegăm acest element animal! Secole nu sunt de ajuns pentru a-l înfrâna și a readuce poporul pe calea adevărului și a binelui, și adese sunt ruine nereparabile, singura rămășiță ce atestă existența lui de odinioară.

Apelul la acest instinct inamic naturii omenești—iacă rezultatul fatal, la care ne-ar duce școala lui Barnuțiu.

Din norocire, noi nu suntem încă așa de departe, sunt numai încercări, încercări deabia teoretice, cari tind să ne împingă spre acea prăpastie.

Însă de aceea ne-a fost o datorie de a desvâli sistemul în toată goliciunea lui și de a-l combate, pentru ca oamenii de bun simț, adevărații prieteni ai națiunii

rămâne, să știe, unde vor să ne ducă tendințele școlii Barnuțiu.

Geea ce ne susține curagiul în mijlocul acestei confuzii a timpului, este încrederea neclintită că dacă s'a întâmplat vre-odată ca civilizația să învingă barbaria nu s'a întâmplat nici odată ca barbaria să învingă în mod durabil civilizația și în lupta acestor două elemente nu încapă îndoială al cui va fi viitorul!

(Critice, II, pag. 240-242. Ed. Minerva.)

TITU MAIORESCU.

IN LUPTĂ PENTRU IDEAL

(UN ÎNȚELEPT ȘI UN NEBUN).

...Am intrat în acest partid, cu hotărârea neclintită de a ne realiza visurile frumoase ale tinereții noastre. Vom crea o democrație puternică în această țară, în care țărănimea e o turmă de vite și puterea politică în mâna unei clase de privilegiați lacomi și înștrăinați. Vom ști să apărăm drepturile încălcate ale mulțimei obijduite, vom bate la ușa templului unde se plămădesc legile pentru cei mici și unde se dispune de soarta lor, și vom vorbi cu iscusință și energie, până ce ușa ni se va deschide, până ce tânguirile și cererile poporului, în numele căruia vorbim vor fi ascultate. Preocuparea noastră constantă, grija de toate zilele, lupta de fiecare moment, va fi de a ridica în această țară o democrație puternică, avută și luminată, de a da națiunii puțința de a se guvernă prin sine însăși, de a fi pe deplin stăpână pe drepturile și destinele ei. Și ne vom urma scopul cu o tenacitate, cu o stăruință și cu un avânt fără seamăn. Și lucru rar pentru inițiatorii marilor mișcări—noi ne vom vedea în viață scopul atins.

.. Pentru noi deviza lui Rosetti «Voește și vei putea» nu este una din acele fraze umflute, o fanfară de Donchichot, ci strigătul unor suflete nobile, cari au o încredere nestrămutată în forțele lor și în forțele poporului pe care îl chiamă la viață și la lumină. Noi vom voi și vom putea. Voința noastră de fier va scoate din întunerecul în care zace acea clasă adormită, persecutată, uitată par'că de Dumnezeu. Voința noastră de fier o va îndrumă pe calea libertății, a luminei și a propășirii. Și după ce la trâmbitarea noastră, unul câte unul vor veni dearândul toți cei asupriți și nesocotiți să se încălzească la soarele libertății—din creatori și inițiatori—vom lua toiagul apostolatului și zi cu zi în mijlocul acelora pe cari îi vom fi trezit din somn—vom merge să propovăduim libertatea, egalitatea, dragostea și înfrățirea între fiii acestei țări. Știu că vom avea de întreprins o luptă uriașă pentru a smulge unul câte unul toate privilegiile clasei stăpânitoare; știu că drumul spre idealul nostru e plin de spini și prăpăstii, dar noi, tovarășii, cari am pornit pe această cale a martirilor, vom înfruntă pericolele—vom rupe cu mâinile spinii, vom umple prăpăstiile și vom croi generației viitoare drumul neted spre un falnic viitor. Atunci democrația română va fi o putere, pe care nimeni nu o va mai putea zdrobi. În drumul ei se vor mai putea ridica obstacole, mersul ei va mai putea fi oprit, câțva timp, dar sub avântul ei, obstacolele vor fi sfărâmate cu înlesnire și dânsa își va continua calea

spre țelul luminos pe care i l-am indicat. Misiunea noastră este de a ridica la lumină și la o mai bună stare materială un popor plin de viață și energie;—să întărim neamul românesc, dând la mai multe milioane de oameni o soartă mai bună, o conștiință mai clară de drepturile lor și puțința de a le susține și apăra, și această misiune ne-o vom îndeplini.....

Ast-fel îmi vorbea un prieten acum șapte, opt ani, și cuvântarea lui mă mișcase așa de mult, mă zguduise atât de puternic încât la despărțire, câte-va lacrimi s'au rostogolit pe obrazii mei.

L'am revăzut acum doi ani.

—E adevărat că ai de gând să începi o campanie pentru votul universal, mă întreabă prietenul meu.

—Da.

—Rău faci.

Crezând că e o glumă, începui să râd.

—Nu, nu, te încredințez că faci rău. Ascultă-mă iubite amice, nu e momentul. Nu e încă momentul. Deabia s'au potolit răscoalele și te duci să agiți din nou spiritele.

După câte-va clipe de tăcere îl întrebai încet:

—Bine dar misiunea aceea frumoasă...

—Ei, dragul meu, atunci eram un nebun, acum am devenit un înțelept.

Indurerat, am strâns mâna prietenului meu, spunându-i:

—Iartă-mă—dar eu voi rămâne de-apururi un nebun.

I. IONESCU QUINTUS.
Deputat

LITERATURA

DIN GREȘALĂ

A plouat toată noaptea,—plouă și-acum,—și-o să mai plouă încă. Nori ca fumul vin din spre Ceahlău, trec peste Vărațic și se duc la vale, spre Pașcani. Pământul adăpat, iarba scaldată, florile răcorite, pomii spălați,—toate respiră cu poftă, după trei luni de secetă. Pe drum, nimeni; doar rațe bălăcindu-se, ori vrăbii-n ceartă, pentru vr'un grăunte. Câte un lăstun săgeată, sfășie aerul cu țipătul lui disperat. Strășinile plâng, pâraele colcăe, iar din când în când, tocmai colò, la câmp, de parte, fulgerul scapără câte un zig-zag.

Mănăstirea, albă și curată, par'că s'a primenit. Tot așa și clopotnița, țanțoșă ca o santinelă, în pânțelele căreia arama unui clopot monstru hăuie vecernia. Toți oaspeții, toți vizitatorii,—goniți aici de pâcla de prin orașe,—s'au făcut nevăzuți. Un sfert din ei, doar me; altul, joacă maus; al treilea, cască a lene,—iar restul numără oftând cât le-a mai rămas din concediu...

Numai la maica Epistimia e zarvă. Dudaie pridvorul de pașii unei fetișcane,—«nepoata» unei măicuțe,—cărând mereu apă pentru dulcețuri, cafele și ceaiuri. Doi «juni», o frumușică, o soacră și-un maior, joacă poker pe jupuială, în fum de tutun și-n zăngănit de carboave. Blestemele de pierzanie ale soacrei, râsul câștigător al junilor, glumele cazone ale maiorului și plursurile tuturor, se aud tocmai la arhondărie,—unde prea cuvioasa stăriță numără, cu econoama, gologanii, ecrșiți cu condica, în «numele Domnului».

— În cotro, Costică? întrebă maiorul, după un *pas* pe un tânăr, care cobora povârnișul unei ulicioare din spre S-tul Ion.

— La poștă, îi răspunse tânărul, foșnind în cauciucul unui pardesiu de ploaie.

— Pe vremea asta?

— Ce-are-aface!...

— Aha!... Aștepți bezele dela gazete, cărți ilustrate și parfumate...

— De! se prea poate.

— Fă-mi un bine. Intrecăbă poștarul: n'am un mandat? 'Mi-aștept solda, că m'au *decavat* cucoanele. Dacă am, să mi-l lase de vale, la Spiru... Ori, să se abată pe aici, înainte de a trece la deal... Ori, și mai bine, să... Adică, nu!... Știi ce?... Aidi și eu...

— Vai! majorule!... cum se poate!... isbucni soacra, cu glasul ei de cimpoi, «acompaniat» întâi de piculina frumușichii și-apoi, prin molimă, de toți partenerii.

— Nu se face!... Fii levent!... Câștigi și pleci?

— Ce câștig? 30 de lei. Dar ieri mi-ați luat 100 și Marți două.

— Nu stă frumos, *parol*!... Ne strici jocul.

— De loc. Sunteți patru.

— Dau cinci poli!... preciză în sfârșit soacra, sperând să-l decidă a rămâne.

— Ee!... Zi așa!... Polii sunt pricina. Lasă, că-i scoți mâine. Sărut mâna. La revedere. Câștig la toți.

Și, după un zornăit de pinteni și-un fâșăit de pelearină, Maiorul și Costică, zoriți de trâmbița poștașului, care venea din Târgul-Neamț, coborau pe la «odaie», spre Primărie, — pe când în pridvorul maichii Epistimia, bombănitul soacrei, supărată de-un *full* fără întâlnire, se-ngâna cu râsul unuia din juni, pe care nu-l bucurau cu atât *brelanurile*, cât încălzitoarea vecinătate a frumușichii.

La Primărie, — popas oficial al poștei rurale, — cu toată ploaia, lume. Nu spuză, ca de obicei; dar destulă. În jurul căruței lui Ghițescu, — Ghițescu e factorul, — un cooperiș de umbrele adăpostește teancul multicolor de scrisori, venite din fel de fel de locuri, cu fel de fel de adrese.

— Ghițescule! mi-ai adus chitanța!

— Ghițescule! am vr'un mandat?

— Mi-ai cumpărat vin, Ghițescule?

— Ia dă-mi «Universul», Ghițescule!...

Și bietul om, deprins cu corul ăsta de întrebări și de cereri, ocolește răspunsurile, începând a recita, ca în toate zilele, lungul pomelnic de nume, scrise pe tot soiul de plicuri, de gazete și de cărți poștale. Negustori, ca Iancu Stănescu, Lache Dobreanu și Rache Marinoiu, și amestecă facturile soioase cu «Furnica» copistului Vișinescu, sau cu decoltata poștală a vr'unui roșior, — tot așa cum țărăni, ca Stancu Bățu, își strecoară răvașele printre prea sfintele scrisori ale cuvioasei Eprăxia, Fevronia sau Varvâra, — nume șmerite și vârstnice, față de altele dulci și plâpânde, ca Glafira, sau de caraghioslăcuri, ca: Sandu Falcă, Panait Gușatu, ori Mitică Tistimel.

Tocmai la urmă, la urmă de tot, — între un fract plouat și-o circulară către primar, — se ivi și mandatul maiorului. Iscăli, primi banii și porni spre casă, numă-

rându-i. Când să treacă podișca dela poartă, pe-o bancă vecină de sub mestecăni, zări pe Costică, — înmărmurit, cu ochii la mototolul unei hârtii *pembè* pe care o ghemuise cu necaz. Galbenul feței, tremurul buzelor și dâra unei lacrimi oprită în mustață, îl făcură să întrebă îngrijat.

— Ce e, Costică?

Drept răspuns, îi întinse hârtia, pe care vre-o zece rânduri rare și nervoase, scrise cu litere mari, englezești, — ziceau telegrafic:

«Sașa pui!... Iartă-mi scrisul. Tremur toată. Dor și sete. În loc de Marți la «noi», vino mâine, între 3-și 5, la mine. Bărbatul pleacă în inspecție, iar Costică e la Văratice. Gura.—Netty.»

— Ei, și? conchise maiorul. Ce te miorlăi?... Nu ți-e rușine?... Dă-o dracului! Asta, tu e femeie, — e diligență. Și-n loc să rupi supărat scrisoarea, mai bine na! ia-o, sărut-o și zi-i bogdaproste că te-a scăpat.

— Cum se poate, domnule! îngâna necazul celui-lalt, sfredelit nu atât de gelozie, cât de amor propriu.

— Să-ți spun eu cum. Nimic mai simplu. V'a scris la amândoi odată, și-n pripa adreselor, a pus scrisorile greșit: pe-a ta în plicul ăluia, și pe-a ăluia într'al tău.

Pe urmă, după o așteptare indecisă:

— Aidi!... Scoal' de-acolo!... Scutură-te și-ascultă ce mi s'a întâmplat mie, tot așa, cu o scrisoare greșită. Din cauza ei, port eu galoanele astea. Altfel, cine știe! poate ași fi ministru, dacă nu birjar.

Și, luându-l de braț prietenește, porni cu el spre mânăstire, povestindu-i:

— Eream cârlan, — adică așa, cam de vre-o 18 ani. Fiind-că învățasem bine în liceu și trecusem bacalaureatul cu 8 și 25, tata — un biet răzeș, — hotărâse să-și rupă din carne și să mă trimeată la Paris. Tiii! ce chiote, când am auzit!... Să scap din hături! Să stau cinci ani în Paris! Să mă întorc de-acolo doctor!... Milionul să-l fi câștigat la loterie, tot n'ași fi nechezat așa!... Și-am plecat, cu 300 de lei pe lună. Nu băron, dar destul. Primul an, străin, tânăr, neștiutor, — n'a mers rău. Imi vedeam de școală, îmi plăteam regulat inscripțiile, mi-am trecut bine primul doctorat; — dar pe urmă, după ce m'am dat la iarbă, țin'-te neică!... Nici judecata, nici frica de babac, nu mă potoleau. N'am mai dat pe la școală; mi-am păpat inscripțiile; o afurisită de papelcă m'a făcut să-mi vând cărțile; chiria neplătită; la birt, dator; acasă, cerusem mereu suplimente... — în sfârșit, într-o seară, înămolit până-n gât, după ce sleisem tot felul de născociri, cu cari să ciup pe bietul tata, m'apucasem să-i scriu, încercând o lovitură disperată: ori eșeau 1000 de lei, ori eram pierdut. Nu țiiu bine minte urzeala; dar știu că, în sprijinul spuselor mele, invocam mărturia unui fost camarad de liceu, înscris în București, tot la medicină, un băiat nu tocmai șculă, dar pe care tata îl credea de treabă. Trebuia deci să-i scriu și lui, în același timp, prevenindu-l, arătându-i în ce hal eram și rugându-l să-mi înlesnească isbânda, — cu fel de fel de amănunte, de care tată-meu habar n'avea. După ce le-am scris pe-amândouă, — turburat și de mizeria în care mă găseam, și de teama că nu voiu isbuti, și de remușcarea nemerniciei ce făptuiam, — nu știu cum dracul am făcut

și-am pus scrisoarea prietenului în plicul tatii!... Inchi-puește-ți!.—Șapte zile după, m'am pomenit cu el în Paris. Mi-a plătit datoriile, m'a luat pe sus, m'a adus în țară, m'a băgat cu dispensă în școala militară și trei ani în urmă, eșeam ofițer.—Așa, domnule!... Dintr'o scrisoare!...—Nu e vorbă, nu mă plâng. Dacă nu mă lua de-acolo, cine știe, cum ți-am spus, ce ajungeam. Pe-când așa, slavă Domnului! Sânt maior la 40 ani; port cinstit chipiul; dac'o vrea dreptatea, mor «ghenă-ral». Dar vreau să-ți spun: vezi d-ta ce poate face o greșeală?...—Și încă asta nu e nimic, căci mi-a fost spre bine; să-ți spun alta, cobe, întâmplată unui colonel al meu. Când mi-a povestit-o, m'am sbârlit!...

Și, oprindu-se puțin din mers, ca și cum ar fi vrut să răsufle, pentru un drum în coastă, sorbi cu set ră-coarea umedă, se uită bănuitor la tovarăș și, înaintea de a relua drumul și de a începe,—îl întrebă:

— Asculți?

— Ascult.

— Făcusem o boacăna, cu văduva unui avocat din Craiova și, drept pedeapsă, — eram locotenent, — mă mutaseră la Tecuci, cel mai sălcu oraș din câte-am văzut. Gol, sărac, pustiu, cu un semi-otel, cu o cârciumă-birt, fără nici-o distracție,—să-mi vie nebunie!... Singura mea plăcere erea să mă duc Duminica la Galați,—unde mai dam de câte-un concert, de câte-un bal, de câte-un teatru,—iar în cursul săptămânei, să es, cu colonelul, călare, la câmp, câte 10 — 15 kilometri. Și tot drumul, vorbeam. Ce nu-mi spunea!... Fel de fel de boroboate!... căci fusese unul și jumătate. Nici atunci, la 50 de ani, nu-l dam pe trei ca mine. Nu era garnizoană, să n'o fi răscolit; nu era profesoară, să nu-l fi cunoscut. Avea patima dascălițelor. Ce reclamații! Ce anchete!... De patru ori a dat ochi cu reforma, și, dacă n'ar fi fost ce crea, stâlpul cavaleriei, de mult i-ar fi sărit pintenii.—In sfârșit, într'o zi de primăvară,—zile d'alea, cari te furnică, de-ți vin dracii,—ne dusesem la Siret. Descălecasem la un han, să răsufle caii, și, între două țuici și-o felie de salam, colonelul,—care și-aruncase ochii pe-un jurnal,—par'că-l văd dându-și un pumn în chipiu, scui-pând gazeta și concentrându-și surprinderea în cea mai sanscrită injurătură. — Ce e, domn'le Colonel?... — Ptiu-ptiu-ptiu!... Blestemul dracului!... Muri și asta!... — Cine, domn'le Colonel?... — Corbeanu... căpitanul... Arghir... ăla înaltul, din geniu... — Frate cu Mircea? — Da, domnule! frate Săracul!... Și tot de schiros!... Țț-țț-țț!... Și, scormonit de neastâmpărul unei mustri, se ridicase și se plimba cu mâinile în buzunar, mormăind. Dar când ți-o spune ce-am pătit cu cel-lalt, cu Mircea!... — isbucni el însfârșit, râcâit de ce-i sta pe suflet. — Erea în regimentul meu... la Caracal... ba la Bârlad... ba nu! la Caracal, căci stam la Aninoaia... Căzuse la pat, rău de tot, cu doctori peste doctori, cu o operație făcută de geaba, cu viața într'un fir. Ca să-i mai dau speranță,—căci îi era o frică de moarte!... cum n'am văzut,—ca să-i ațâț încrederea, pentru că simțea că doctorii de acolo îl mint,—ce mi-am zis?... «Săracul! ia să-i fac un bine.» Frate-meu, doctor la București, profesor, cu clientelă, cu vază, trăia pe atunci. Scriu câte-va rânduri bolnavului, înștiințându-l c'o să trec spre șeară să-l văd, a-

ducându-i o veste bună,—și scriu și la București, fratelui meu, să vie să-l văd, explicându-i că e vorba de un bun ofițer al meu, la care ții și care, deși condamnat, simt c'ar mai trăi, dacă un doctor, străin orașului, i-ar spune că nu e în primejdie. Așa de mult m'a urmărit nenorocirea aceea, încât sunt ani de atunci și tot nu i-am uitat coprinsul. Par'că-i văd ultimele rânduri: «Lasă tot și vino: E în joc o agonie, pe care o poți ușura».—Ca dracul, domnule!... d'abia scrisesem adresele,—mania! păcătoasa manie să scriu întâi toate scrisorile și toate adresele, și pe urmă să le pun pe fiecare în plic,—d'abia trăsese ultima literă, și aud o trompetă... cream la regiment, în cancelarie... aud trompetă, sunând alarma: s'aprinse depozitul de fân!... Ce să fac?... Svârl repede scrisoarea ofițerului într'un plic, pe-a lui frate-meu într'altul,—și dau fuga la foc!...—Seara, după ce furierul trimisese corespondența, când m'am dus la bietul bolnav, ce să văd?... plângea, citind scrisoarea către frate-meu!... Greșisem plicurile!...

— Și iată de ce, sfârși maiorul, ajungând în fața mănăstirei și mai oprindu-se odată, cu ochii în ochii tovarășului,—iată de ce-ți spuneam sărută scrisoarea și zi-i bogdaproste. Și greșelile sunt uneori a bine. Cât pentru «diligența» dumatăle, ascultă-mă pe mine, căci sunt mâncat: «dă-le dracului de dame!»

HARALAMB LECCA

ZĂNA CEA DE PE URMA... I

Aveam șesasesprezece ani trecuți când ea îmi apărură pentru întâia oară. Eră, mi-aduc aminte, într'o frumoasă seară de Mai; eșisem singur din oraș. Mergeam fără țintă prin câmpii, visător, neliniștit, fără să știu de ce. Eram așa de cătăva vreme și mi-era dor de singurătate.

Văzui soarele adâncindu-se într'o mare de purpură și de aur, umbrele coborând din delușoare în câmpie, stelele aprinzându-se una câte una în albastrul cerului. Broaștele orăcăiau la marginea lacurilor; trilurile privighetoarei isbucneau la lungi intervale. Auzeam deasemeni frunzișul mișcat înfiorându-se și erburile înalte culcându-se sub adierea vântului cu un murmur trist și dulce. Luna, care se ridicase roșie la orizont, dormea, albă și surăzătoare, pe sideful unei bănci de nour de unde razele sale cădeau în valuri de argint pe umerii nopții. Aerul căldicel eră încărcat de miroșuri ispititoare; ascultam, dealungul gardurilor înflorite, ușoare strigăte de păsări cari se mângâiau în cuiburile lor.

Mergeam deschizând sufletul meu tuturor acestor sgomote și tuturor acestor parfumuri, când zării un cârd de fete tinere cari se țineau de mână și se întorceau în oraș cântând. Ele cântau în cor primăvara și amorul; vocile lor argintii vibrau în tăcerea câmpurilor adormite ca un sgomot îndepărtat de cascadă. M'ascunsei în dosul unui tufiș de păduci, și le auzii trecând, asemenea unui roi de umbre albe cari se adună, noaptea, în jurul lacurilor, să danseze ușor, și pier la întâia lumină a zorilor. Distingeam la lumina stelcelor, capetele lor brune sau blonde; auzeam foșne-

tul rochiilor lor; sorbeam adânc parfumurile tainice ce lăsa în drumul lor, și cari mă pătrundeau mai ispititor decât mirosurile împarfumate ale serei.

Când ele dispărură, mă simții cuprins de o neliniște necunoscută, și așezându-mă pe o movilă, la marginea livezilor care se întindeau la picioarele mele ca un ocean de verdeață, ascunsei fruntea între mâini și rămăsei cufundat într'o uitare profundă, ascultând, căutând să înțeleg sgomotele confuze și tresăririle ce se produceau în mine. Ceea ce simțeam n'ași putea s'o spun. Simțeam inima-mi copleșită și gata să isbucnească. Era ceva în ea, ca un izvor ascuns ce căuta să iasă, ca un vâl prins ce căută să se răspândească. Strigam, plângeam găsim în lacrimile mele nu știu ce plăcere.

Cât timp rămăsei ast-fel?

Când mă sculai, văzui, la câți-va pași înaintea mea, o ființă cerească care mă privia surâzând. O haină mai albă ca crinii cădea în cute grațioase dealungul corpului ei, și lăsa să se vadă pe iarbă, că ele atingeau abia, două picioare goale și albe ca marmora de Paros. Păru-i blond fâlfâia în voie în jurul gâtului; obrăji-i aveau făgezimea și strălucirea florilor, care-i încoronau capul; pe albeața rozalbă a feței sale, ochii-i străluceau ca doi brebenei înfloriți pe zăpadă la primele săruturi de April. Brațele-i erau goale; una din mâini i se odihnea pe piept, pe când cealaltă părea că mă strigă cu un chemat binevoitor.

Rămăsei câteva clipe mut, nemișcat, s'o admir. Fără îndoială ea venea din cer, căci frumusețea ei n'avea nimic comun cu a fetelor de pe pământ, și văzui strălucind în jurul ei o atmosferă ce o învăluia ca o haină luminoasă.

— Cine ești?, strigai eu nesfârșit, întinzând spre ea brațele mele desnădăjduite!

— Prietene, răspunse ea cu o voce mai dulce ca vântul nopții, sunt zâna pe care regele Geniilor a adormit'o în sânul tău, în ceasul nașterii tale; azi dimineață, dormeam încă în el: m'am deșteptat curând la prima turburare a inimei tale. Viața mea e făurită din viața ta: sunt soră-ta și voi fi tovarășa ta până-n ziua când despărțită de tine, ca o floare vestejită de pe tulpina ei, te voiu părăsi în mijlocul drumului, a cărui primă jumătate noi o vom fi făcut împreună. Această zi nu e departe, tinere prietene: Floarea care nu viețuește de cât o dimineață, e imaginea destinului meu. Ca să mă iubești nu aștepta să mă fi pierdut căci nici plânsetele tale, nici regretele tale nu mă vor învia când nu voiu mai fi. Grăbește-te. Mâna mea nu e înarmată nici de ramura magică, nici de lațul fermecat și n'am altă podoabă de cât florile împletite în părul meu: dar te voiu încerca cu comori ce nici odată vre-o zână binefăcătoare și risipitoare n'a răspândit pe un leagăn regesc. Îți voiu pune pe frunte o coroană pe care mulți regi s'ar simți fericiți s'o cumpere cu prețul alor lor; îți voiu alcătui un cortegiu, așa cum rar îl văd palatele și curțile. Nevăzută și de față, te voiu urma pretutindeni; pretutindeni vei simți tu influența mea femeiască; voiu înfrumuseța locurile pe unde vei trebui să treci; noaptea, voiu înfrumuseța culcușul tău; voiu da sufletul meu întregii naturi ca să surădă în fiecă dimineață la deșteptarea ta. Ah! Noi vom avea serbări frumoase!

Numai, aceste bunuri ce-ți aduc, copile, învață să le cunoști; prinde-le mai înainte de te scapă! să știi să le atingi fără să le vestejești, să te bucuri de ele fără să le sfârșești. Fă-ți din ele provizie pentru cealaltă jumătate a drumului pe care trebuie s'o sfârșești fără mine. Amice, ți-am zis-o, am puțin timp de trăit, dar depinde de tine să prelungești gingașa și prețioasa mea existență. Eu sunt ca acele plante rare cărora trebuie să le îngrijești soarele și ploaie. Picioarele mele sunt delicate, nu le obosi să te urmeze. Strălucirea obrăjilor mei e mai gingașă ca frăgezimea volburei de pe garduri; dacă nu vrei s'o vezi întunecându-se într'o zi nu mă expune arșițelor prea mari, nu mă duce de cât sub umbre dese. Veghează, în fine, ca nici o remușcare să nu învenineze păreriile de rău, deja prea amare pe care pierderea mea îți va lăsa; ca amintirea mea să-ți fie plăcută, să înveselesc încă inima ta de o dulce resfrângere mult timp după ce voiu fi încetat să luminezi și să-ți încălzesc viața!

La aceste cuvinte, ca un înger păzitor ce se înclină spre leagăn, ea plecă spre mine capul ei blond, și simții buzele ei punându-se pe fruntea mea, mai fragede, mai parfumate ca izma ce crește la marginea fântânelor. Deschisei brațele s'o prind, dar alba viziune și dispăruse ca un vis.

Oare n'aveam a face cu un vis?

Urmai să merg prin câmpie, când alergând ca un nebun, când aruncându-mă pe iarba ce o muiam cu lacrimi ferbinți; uneori, o strângeam la sânul meu tulpina mlădioasă a vetulilor ce-i credeam că simt cum se înfioară și palpita sub strânsorele mele nebune. Uneori, întindeam brațele mele către stele și le vorbeam cu iubire.

Vorbeam florilor, arborilor, tufișurilor; simțeam în mine un torent de sevă care isbucnea din toate părțile și se răspândea asupra întregii firi!

Digul fuse rupt: izvorul străpunse stânca. Râdeam, plângeam; înotam într'o mare fără margini, de bucurii nenumărate și de fericiri fără nume.

Când orizontul începu să albească, mi se părea că luam parte, pentru întâia oară, la deșteptarea firii. Inima mi se umflă, șorbi aerul cu mândrie, crezui un moment că sufletul se va despărți de corpul meu pentru a sbura, liber și ușor, prin spațiu, amestecat cu vaporii ușori pe cari soarele răsărit îi desprindea din delușoare.

Din susul muntelui, unde ajunsesem, măsuram orizontul cu o privire victorioasă: pământul fusese creat de curând pentru mine și eram stăpânul lumii.

II

N'avui treizeci de ani, când ea îmi apăru pentru a doua oară. Eră, îmi aduc aminte, într'o seară de Octombrie; eșisem singur din oraș; mergeam fără țintă, prin câmpii, întunecat, copleșit, fără să știu de ce. Eram așa de multă vreme, și, fără să-mi fie dor de ea, căutam singurătatea.

Cerul era înnoțat și voalat; un crivăț înghețat doborâ cu un sgomot sinistru ultimele foi ale arborilor. Gardurile n'aveau decât ochiurile lor ca podoabă. Iătrături jalnice, cari porneau dintr'o ogradă îndepărtată, un fir de fum albastru ce se ridica printre ramuri, arătau

singure viața în aceste câmpii pustiite. Cu toate acestea, câteva păsări înspăimântate sburau ici și colo, din ramură în ramură; corbi negrii pătau câmpia, batalioane de cocori sburau încet în aerul cenușiu al serii.

Mergeam unind sufletul meu cu doliul naturii. De mult timp, eram cuprins ca și ea, de această rece melancolie, care însoțește sfârșitul zilelor frumoase. Așezându-mă la piciorul unui tufiș desfrunzit, văzui trecând înaintea mea două femei bătrâne cari mergeau cu pași ușori, aplecate fiecare sub o legătură de măracini, proviziuni de iarnă ce le cărau din miriște.

Amintire stranie! coincidență bizară! Din acest loc, unde eram în acest ceas, văzui trecând, altă dată, într-o seară de Mai, un cârd de fete tinere care se țineau de mână și care veneau cântând. Atunci aveam șaisprezece ani, și tufișul era înflorit.

Ascunsei capul între mâini și trecând în mintea mea zilele cari s'au scurs între acea seară de Mai și această seară de Octombrie; mă cufundai într'o mohorâtă și profundă plictiseală.

Când mă sculai, văzui, la câțiva pași înaintea mea o figură palidă care mă privia trist.

Ea era atât de schimbată încât șovăiam s'o cunosc. Numai era în jurul ei atmosfera luminoasă care învăluia întâia ei arătare. O haină sdrențuită desvăluia frumosul ei sân veștejit. Picioarele-i erau însângerate, brațele-i cădeau, fără viață, dealungul șoldurilor ei slăbiți. Azurul ochilor ei s'au învinețit de negru, plânsetele lor au săpat urme pe obrajii aceștia vineți. Nenorocita se susținea de abia, și ca un crin veștejit pe tulpina ei frântă, părea că se înclină spre pământ.

— Ce vrei? o întrebai eu.

— Prietene, ceasul în care va trebui să ne despărțim a venit: înainte de a te părăsi pentru totdeauna, am venit să-ți dau un vecinic adio, murmură ea cu o voce plângătoare, mai tristă ca vântul de iarnă.

— Du-te! ah! du-te! strigai eu: zână mincinoasă. Ce-ai făcut pentru mine? Unde sunt acele fericiri ce mi le-ai promis tu? În zadar le-am căutat în calea mea. Unde sunt comorile ce trebuia să răspândești sub pașii mei? N'am găsit decât sărăcie. Ce a devenit diadema ce trebuia să mi-o pui pe frunte? Capul meu n'a purtat decât coroana de spini. Unde s'a dus acel cortegiu strălucitor ce promiteai că-l vei alcătui pentru mine? N'am avut ca tovarășe decât disperarea și singurătatea. Tu vorbești să ne despărțim; dar chiar de-ai fi geniul durerii, ce a fost vreodată comun între noi? Ah! dacă e adevărat că tu m'ai urmat pretutindeni, și că pretutindeni am suferit influența ta, du-te și fii blestemată, căci tu trebuie să fii spiritul răului.

— «Eu nu sunt nici Spiritul răului, nici Geniul durerii, răspunse ea cu tristețe; dar e destinul omului să mă cunoască după ce m'a pierdut, să nu știe prețul binefacerilor mele decât când nu mai e timp să se bucure de ele. Prietene, tu ai fost nerecunoscător ca și restul fraților tăi. Tu mă învinuești și eu te plâng. Peste o clipă tu mă vei cunoaște și vei voi atunci, pe prețul anilor ce Dumnezeu îți păstrează încă, să mă revezi o singură zi, așa cum m'ai văzut prinia dată. Tu întrebi cu amărăciune, unde sunt bunătățile ce ți le-am făgăduit? Am ținut toate făgăduelile mele; dar

tu, tu le-ai nesocotit, aceste comori ce ți le-am dat din belșug, fără a mă obosi, cu o mână totdeauna plină. Ca diademă ți-am pus pe frunte frăgezimea, strălucirea și seninătatea unei dimineți de primăvară. Ca cortegiu ți-am dat iubirea și credința, speranța și iluzia. Sărăcia ta, am făcut-o atât de veselă și atât de frumoasă, că mulți puternici și bogați ar fi voit s'o schimbe pentru palatele și belșugul lor. Singurătatea ta am populat-o cu vise vrăjite. Disperarea ta, te-am făcut s'o iubești, și am știut să te înviez de lacrimile tale, până ntr'atât încât cea mai mare nenorocire a ta va fi, de-acum încolo, să nu le mai poți răspândi. Când mergeai, deșteptam în jurul tău simpatia și bunăvoința; tu nu întâlneai decât priviri prietenești și mâini frățești. Cerul îți surâdea, pământul însuși înflorea sub pașii tăi. La rândul tău, răspunde, ce-ai făcut din darurile mărimii mele? Ce-ai păstrat din dărniciile mele? Ce-ți rămâne din atâtea fericiri ce-am sămănat dealungul drumului tău? Dacă n'ai știut să păstrezi nimic, de mine trebuie să te agăți? Dacă n'ai știut să te bucuri de nimic, pe mine trebuie să mă învinuești?»

La aceste cuvinte, o scânteiere târzie lumină ființa mea. Simții un vâl care cădea de pe ochii mei și rămăsei lovit de groază văzând limpede propria mea inimă.

— Rămâi, ah! rămâi, nu plecă! strigai eu cu vocea rugătoare. Inapoiază-mi aceste fericiri pe care le-am nesocotit: ochii mei se deschid la adevărata lumină. Inapoiază-mi iubirea și iluzia; înapoiază-mi credința și speranța. Fă să iubesc numai o zi, fă să cred numai o oră, și oricine ai fi tu, te voiu binecuvânta murind.

— Vai! zice ea, eu sunt aceea care voiu muri în curând. Și nu o vezi tu? Privește-mă; am suferit mult; nu mai sunt decât umbra mea. Iată că o boală nevăzută mă prăpădește; un suflu mistuitor a sleit oasele mele și a secat în sânul meu, isvoarele vieții. Sângele nu mai ajunge la inima mea; atinge mâinile mele, tu vei simți sudoarea înghețată a morții. Totuși de-ai fi voit-o așa mai fi avut de trăit multe zile. Tu ești acela, răutăciosule, care m'ai omorât înainte de vreme. Mi-am distrus puterile și ucis picioarele, urmându te. În zadar cercam îndurare: tu îmi strigai: Mergi! și eu mergeam. Mergeam, sfârșită, gâfăind, sfâșiind rochia mea de măracinile drumului, arzând fruntea mea la arșița din miezul zilci. Tu nu-mi dai timpul să leg cingătoarea mea și să ridic florile coroanei mele deja pâlindă. În zadar, dacă întâlneam vre-un adăpost îmbălsămat, vreo oază misterioasă, îți ziceam:

— Aici e fericirea! prietene, aici trebuie să ne ridicăm cortul nostru. Tu urmai drumul îndârjit, și mă târai, fără milă, prin nisipurile sterpe. E vreo ocară de care să mă fi cruțat? O furtună de care să fi apărat capul meu? De câteori m'am așezat, obosită, descurajată, liotărâtă să te părăsesc! Dar, nerecunoscătorule, te iubeam. Când, mirat că nu mă mai simți lângă tine, te întorceai să mă chemi cu mâna sau cu glasul, mă ridicam și sburam pe urmele tale. Azi, s'a sfârșit, prietene, nu mai pot! Sângele mi-se oprește, privirea mi-se turbură, picioarele fug de sub mine. Deschide brațele tale, strânge-mă la sânul tău; în inima ta am primit viața, pe inima ta am voit să mor.

— Nu se poate să mori! strigai eu deschizând brațele mele ca s'o primesc; dar ființă stranie, vorbește, cine oare ești?

— Nu mai sunt, zise ea, dar am fost tinerețea ta.

La aceste cuvinte, voii s'o prind, dar ea și dispărură, și nu zării în locul ei decât câteva flori veștejite căzute din părul ei; le-am ridicat pe toate;— nici una nu-și păstrase parfumul.

JULES SANDEAU
(Trad. de I. Rucăr)

T E A T R U

TEATRUL NAȚIONAL. «CHINUL»

piesă în 3 acte de d-l A. G. Florescu

Probleme ca aceea pe care d-l Florescu a încercat s'o trateze în a doua piesă a sa sunt, poate, tot ce e mai greu în literatura dramatică. E vorba de neliniștea sufletească, de *chinul* care frământă conștiința unui om când află că e fiul unui nebun. Il liberează de spaima de a nu moșteni boala tatălui, destăinuirea mamei, cum că el nu e fiul nebunului ci al unui amant din tinerețe. Ceeace autorul a vrut, a fost, firește, să ne emoționeze făcându-ne să asistăm la frământările sufletești ale eroului său,—iar pentru aceasta condiția de căpetenie era, bine înțeles, să vedem că aceste frământări există. Conflictul dramatic neavând aci loc între diferite persoane cari reprezintă idei și simțiri deosebite, ci fiind un conflict interior ce se petrece în conștiința unuia și aceluiaș individ, trebuia ca din împletirea dramatică să reiasă ca ceva *actual*, chinul care agită sufletul eroului. Este evident că pentru a desvălui un asemenea spectacol de conștiință e nevoie de o profundă intuițiune psihologică și de o extraordinară putere de caracterizare. Să vedem până la ce grad d-l Florescu a reușit în tratarea problemei sale:

Dinu Mureș, eroul *Chinului*, e un tânăr medic care a făcut studii strălucite la Paris și care a fost numit profesor pentru bolile nervoase la Universitatea din București. În actul I, asistăm la o petrecere în casa familiei Mureș, organizată tocmai pentru a sărbători numirea lui Dinu la Universitate. Dinu e orfan de tată; părintele său a murit pe când el era copil. Când invitații încep să se risipească, se apropie de Dinu o tânără fată, D-ra Marioara Iordan. E iubita lui. Iși vorbesc de dragoste, de trecut, de viitor, pe un ton cam rece însă și silit. Ei se asigură reciproc de multă afecțiune; lipsește însă căldura și sinceritatea și simți că autorul nu e la largul său în notele sentimentale. D-ra Iordan se retrage. Dinu va veni peste un ceas să-i ceară mâna. Un invitat care n'a plecat încă, D-rul Vereea, un om invidios, rău la suflet, aflând dela Dinu că în prelegerea lui inaugurală va vorbi despre ereditatea nebuniei, ține să-i reamintească (Dinu află însă lucrul pentru întâia oară) că pentru fiul unui nebun un asemenea subiect e cam riscat... Dinu nu știuse nici-o dată că tatăl său a murit nebun. D-na Ana Mureș, e nevoită, la insistențele fiului, să confirme faptul.

Cum cercetările sale îl duseseră la concluzia că în

85% din cazuri nebunia e ereditară, știrca dată de Vereea îl pune pe Dinu deodată pe gânduri.

Foarte turburat, el se duce totuși să ceară în căsătorie pe d-ra Iordan.

Actul acesta e bine condus. Se vede numai decât că autorul e familiar cu scenele de societate. Dintre personajii, Dinu, mama sa Ana și d-ra Marioara Iordan,—deci personagiile principale, sunt încă incomplet caracterizate și așteptăm complectarea lor în actele următoare. În schimb d-rul Vereea, omul pismaș, insinuant, fără scrupule, e foarte bine prins. De asemeni e minunat schițată o cochetă frivolă, d-na Zoe Budescu și un tânăr prieten al lui Mureș, Șerban Roiu, un om vesel, vorbăreț care nu ia viața prea tragic.

În actul al II-lea îl găsim pe Dinu Mureș în biblioteca sa. E logodit. Marioara Iordan îi împodobește odaia cu flori, larăși ei vorbesc de dragoste, de nunta lor și de călătoria de nuntă. Aceeaș lipsă de entuziasm însă ca în actul I. S'ar părea că aceasta se datorește acum ideii chinuitoare care a pătruns în sufletul lui Dinu. Însă îndoiala lui nu se manifestă cu nimic. Dinu e șters și atâta tot. Ai impresia că omului ăsta îi lipsește ceva, dar nu știi ce. Și scenele ce urmează nu contribuiesc deloc să ne actualizeze *chinul* lui Dinu deși unele au fost introduse numai în acest scop. Astfel intrarea d-nei Budescu, care își povestește aventurile ei de dragoste și îi comunică tânărului medic că ar fi amuzat-o grozav dacă ar fi devenit nevasta lui,—e un episod nostim, dar nu are nici o legătură cu firul principal al problemei. Atenția spectatorului în loc să fie concentrată asupra lui Dinu (care dealtfel se distrează ascultând frivolitățile tinerei doamne) trece la cestlalt personajiu. D-na Budescu pleacă și intră un lucrător tipograf care s'a ocupat cu medicina și care vine de-i comunică lui Dinu că a găsit o greșeală în lucrarea lui asupra eredității nebuniei: Mai întâi a scris că nebunia se moștenește în 85% din cazuri iar în zilele din urmă, în ultima coală, afirmă că numai în 40% din cazuri nebunia e ereditară.

E evident că autorul a vrut prin asta să ne arate că s'a petrecut ceva în conștiința lui Dinu; că schimbarea proporției a rezultat din lupta ce s'a produs în sufletul lui, de când a aflat că și el e fiul unui nebun. Se poate,—dar în teatru trebuie să vedem noi ce se petrece cu eroii; nu e destul să se povestească că s'a întâmplat ceva. O dovadă că acum Dinu e foarte liniștit, e și gluma ce o face cu lucrătorul tipograf când la refuzul acestuia de a primi un bacșiș de douăzeci de franci, îi spune: «Ah, înțeleg, între confrăți!»...

Pleacă lucrătorul tipograf și intră o femeie bolnavă de ftizie care spune că a moștenit boala dela părinții și bunicii ei. E vizibil iarăși că scena aceasta are de scop să ne arate ce efect va avea povestirea bolnavei asupra lui Dinu, cel *chinuit* de ideia unei eredități bolnave. Dar planul autorului nu izbutește. Atenția spectatorului e toată asupra bolnavei. Dinu de altfel, scrie tacticos o rețetă și se mulțumește să-și exclame prin monosilabe regretul și compătimirea ce simte pentru bolnavă când aceasta vorbește de părinții ei,—ceace ar fi făcut și orice alt medic care ar fi examinat pe acea pacientă. Dar pleacă și bolnava și intră Șerban Roiu. Roiu vrea

să se însoare, și și-a adus aminte că odinioară a fost atins la plămâni și că medicul lui de pe atunci—chiar Dinu Mureș,—l-a oprit să se însoare până ce nu se va vindeca complet, ca să nu transmită boala la copii. Vine acum să capete voie dela medic. Și scena aceasta se vede lesne la ce e destinată: să-l pue pe gânduri pe Dinu și să ne facă pe noi să-i vedem *chinul*. Dar iarăși atenția spectatorului trece la celalt personaj, a cărui povestire Dinu o ascultă, foarte puțin «chinuit». El dă apoi prietenului său deslegarea cuvenită pentru a se însură, și se distrează la glumele lui pline de veselie, asupra trecutului său ca student. Abia pleacă Roiu însă și Dinu chiamă din odaia de alături, pe mama și pe logodnica sa, pentru a le spune că... din cauza *chinului* care-i frământă sufletul, de când a aflat că tatăl său a fost nebun, el strică logodna, căci e sigur că va înnebuni și el, și că copiii lui vor fi nebuni.

O spune aceasta într'o tiradă lungă, bine scrisă de altfel, dar care nu e de loc convingătoare și nu emoționează, tocmai fiindcă e ceva spus, fiindcă e *discurs* și,—cum spuneam, în teatru trebuie date *actualități sufletești* iar nu povestiri despre ceace s'ar fi petrecând când nu vedem noi. Povestirile pot fi epizoade, tranziții și legături între momentele dramatice, dar literatura dramatică prin însăși definiția ei cere acțiune. Și de aceea, ziceam la început că o problemă de conștiință ca aceea pe care o tratează d-l Florescu, pentru a fi dramatizată reclamă pe lângă o profundă intuițiune psihologică, o extraordinară putere de caracterizare pentru a traduce în replici și în situații un spectacol interior, sufletec. Autorul *Chinului* a recurs însă la calea expozitivă, a tiradei, pentru a se achita de sarcina sa. Dar această cale nu este cea proprie artei dramatice, mai ales când e vorba de drama modernă.

În actul al II-lea ca și în cel I, găsim bine descrisă cocheta Zoe Budeanu și tipul veselului Șerban Roiu. Mai ales chipul satiric cum e schițată femcea ușuratică, e caracteristic pentru direcția în care se află de fapt talentul autorului.

Insuficientă și din punct de vedere dramatic greșită e psihologia mamei lui Dinu, Ana Mureș. Femcea aceasta, care în actul următor va destăinui fiului că el nu e copilul soțului care a murit nebun, ci al unui amant din tinerețe,—nu ne pregătește de loc pentru această destăinuire. La temerile ce exprimă Dinu, la ruperea logodnei și la hotărârea lui de a fugi departe,—ea începe să-i facă teorii asupra credității, a zămislirii fătului, etc. Nu e nici un moment emoționant în tot actul cum nu e de loc în toată piesa.

În actul al III-lea, aflăm că obsesiunea lui Dinu Mureș a luat proporții grave. Ba, putem spune că aci îl vedem pentru întâia oară chinuit cu adevărat. Ideia apropiatei înnebuniri îi aduce gândul sinuciderii. După vizita D-nei Budescu care venise să-i aducă înapoi niște scrisori de dragoste,—căci Dinu căutase alinarea «chinului» la sânul ei (ceace ni se pare curios și nefiresc după temperamentul lui Dinu, așa cum ne-a fost arătat în primele două acte); și după o scurtă convorbire cu amicul său Roiu, care nu-i ia de loc în serios nici frământările lui, nici amenințările de a-și lua viața, (ceace dovedește de asemeni că nici măcar cei din jurul

său n'au văzut vre-un chin real),—Dinu își scrie testamentul și scoate revolverul spre a-și curmă viața. Îl surprinde însă mama sa care, după ce vede că argumente logice nu-l liniștesc, îi face marea destăinuire: El nu e fiul nebunului—soț, ci al medicului care l-a căutat în timpul boalei, și care a fost amantul ei.

Dinu nu vrea să creadă, însă maică-sa îi arată o fotografie și reușește în sfârșit să-l convingă și să-l liniștească, scoțându-i din cap gândurile chinuitoare. *Tout est bien qui finit bien.*

Numai că această destăinuire a mamei, care vine așa, pe neașteptate, fără nici o luptă interioară, fără nici o pregătire, apare prea vizibil ca un truc al autorului, ca o lovitură de teatru care nu emoționează. Egoismul acestei mame care asistă nepăsătoare la toată turburarea fiului, la stricarea logodnei și care doar la vederea revolverului se hotărăște la revelația salvatoare ni se pare artificial, iar toată destăinuirea melodramatică.

Chinul e o schiță foarte inteligentă, dezvoltată până în amănunțimi, a unei piese... care rămâne să fie scrisă. Ni se enunță numai ceace nu e dezvoltat însă nicăeri. Pe Dinu Mureș, eroul piesei, nu-l vedem de loc apărând așa cum ni se spune că e, și nici mama lui, nici logodnica lui, nici Roiu, nici D-na Budescu nu bănuiesc că ceva grav s'ar agită în acest om.

Noi admirăm efortarea nobilă a d-lui Florescu de a fi atacat o problemă atât de grea dar socotim că nu a obținut rezultatul dorit. Ceace însă e minunat în *Chinul* (deși e numai epizodic) și a fost minunat și în *Sanda* sunt siluetele ironizate ale unor tipuri din societatea noastră. Comedia de moravuri cu nuanța satirică e genul care ni se pare potrivit talentului d-lui Florescu și dacă ar rămâne în acest gen, suntem siguri că spiritul de observator fin și de ironist al d-sale ne va da lucrări de preț.

Limba din «*Chinul*» a fost cu drept cuvânt laudată căci e aleasă și corectă. Ne vine însă să zicem că e prea aleasă și prea corectă, din care cauză pierde din spontaneitate și energie. Personagiile sale, mai ales Dinu Mureș și cu mama sa, prea vorbesc academic, numai în maxime și cam abuzează de infinitive. Ni se dă definiția vieții: «A trăi, înseamnă a lupta, a birui etc.» Când ești *cineva* ești un om pizmut de lume etc. etc. Felul ăsta aforismatic de a vorbi nu prea merge în teatrul modern.

Interpretarea *Chinului* ne-a adus o surpriză: pe d-l N. Soreanu într'un rol de dramă. Dacă nu a emoționat și a părut adese ori stânjenit credem că e datorit numai insuficienței existenței artistice a personajului ce întrupa. Nu credem că vreun alt artist să fi făcut mai mult ca d-l Soreanu din rolul lui Dinu Mureș. D-na Arisztizza Romanescu a zis bine, deși cam precipitat, destăinuirea din actul III-lea. N'a fost însă de loc convingătoare în primele două acte. D-ra Filotte afectează într'un chip cu totul neestetice rolul d-nei Zoe Budescu și la această impresie rea contribuie desigur și toaleta d-sale... cartagineză din actul II-lea. De un realism sobru și impresionant a fost d-ra Eug. Ciucurescu în bolnava. D-l Livescu a dat un relief deosebit d-rului Vereea. D-l Liciu a pūs toată verva sa în rolul lui Șerban Roiu, iar d-ra Tina Barbu a făcut toate eforturile să pară sinceră și îngenuă în Marioara Iordan.

EUGEN PORN.

ȘTIINȚA

ASUPRA EXPLICĂRII MECANICE A FENOMENELOR

Prima jumătate a secolului al 19-lea, e caracterizată prin credința neștrămutată în adevărul absolut și speranța nesfârșită că pe viitor acelaș drum va fi urmat. Dar s'a întâmplat, ceea ce se întâmplă de câte ori se voiește a delimita progresul: limitele sunt depășite, drumuri noi sunt bătute; iar încercarea se pare naivă.

Ca urmare a fost, că haina dogmatică a sistemului de explicare trebui să fie înlăturată. Totuși, sistemul mecanist durează. Și aici voiu să schițez trăsăturile lui generale într'un rezumat succint.

În știință accia ce atrage pe unii, sunt consecințele practice cari aduc un profit material imediat. Dar nu toți sunt mulțumiți cu atât; unii caută să înțeleagă lumea cu legile ei. Și ca să înțeleagă, lor le trebuie ceva pipăibil, ceva ce să se adreseze simțurilor. Dar știința le dă numai relații între cantități, bine definite, matematic; dar cari cantități de îndată ce trec în domeniul fizic, adică de îndată ce căutăm să le găsim o corespondență în mersul fenomenelor, ele fug, nu se adaptează ușor unei priceperi lesnicioase. Și atunci intervine explicarea cauzală, ca să lege fragmente de natură într'un tot, bine înlănțuit și intuitiv. Dintre fapte cele mai intuitive sunt cele ce se adresează ochilor: mișcarea. Deci era natural ca explicarea să se facă prin mișcare, ca fenomenul cel mai cunoscut, și cel mai ușor de prins. De ce să explici de ex. mișcarea prin căldură, când căldura e mai puțin intuitivă ca mișcarea, și să nu faci contrariul, să explici căldura prin mișcare.

Iată deci postulatul gata. Fenomenele fizice nu pot fi explicate decât prin masă, drum și repeziciune, care-s elementele mișcării. Iar ca consecință, fizica e un capitol al mecanicii generale, și dacă mecanica nu este un capitol al fizicii, motivul e în obișnuința simțurilor cu mișcarea. Prin simțuri noi constatăm că un corp s'a deplasat și că a suferit schimbări. În aceste schimbări, este ceva constant, care nu depinde nici de repeziciune nici de drum—e masa corpului. Deci înaintea ori căruia încearcă o explicare, i se prezintă masa, care e capabilă de a se strămuta, fără a pierde sau a câștiga ceva, cu o repeziciune constantă sau schimbătoare.

Dacă acestea sunt caracterele cele mai generale ale unei explicări mecanice, ele-s prea vagi. Și atunci voind să observăm mai de aproape caracterele mecanismului, întâlnim greutăți mari, căci un sistem complex și unic nu există; sunt numai nuanțe diferite, variante. Totuși se pot defini câteva clase: mecanica peripateticiană a lui Aristot și mecanica lui Descartes.

Mecanica peripateticiană sau mecanica calității caută explicarea lucrurilor prin calități ireductibile, introducând entități înrudite metafizicii. Ca să explic un fenomen e destul să ajung la aceste calități oculte: căldură, umiditate, uscăciune, frig, etc. Ce e lumina de ex.? E o entitate diferită de materie, care prin adăugirea ei la materie îi dă caracterul de luminos. Adâncirea însăși a acestei calități nu mai intra în cadrul

științei aristoteliene. Aceste calități oculte au dominat tot Evul mediu; reacțiunea vine abia cu Descartes. Și atât se temeau savanții și filosofii de aceste calități oculte, că nu admiteau de ex. legea atracției universale a lui Newton, numai pentru că atracția e o noțiune mult înrudită cu virtuțile oculte ale școlasticilor.

Descartes nu se mulțumește a isgoni virtuțile oculte, dar caută a scoate complect din știință calitatea, reducând toate științele la cantitate pură. Și fiindcă știința ideală care se ocupă numai cu cantitatea e aritmetica, el aritmetizează geometria, reprezentând figurile prin numere. Dar greutatea eră de a reduce materia la număr; și greutatea n'a fost învinsă decât în mod simplist de Descartes, considerând materia caracterizată numai prin întindere. O încercare de acelaș soi fusese întreprinsă de Pitagora, care zicea că «lucrul e număr».

Dar materia lui Descartes e o fantomă, fără realitate fizică. Elementul geometric, care e întinderea, și elementul cinematic, mișcarea, nu sunt îndestulătoare pentru o reprezentare unitară a fenomenelor fizice. Natura e complexă și e naiv a-și închipui că se va supune unei scheme simple, pentru a ne reprezintă ușor lucrurile. Natura nu ține seamă de dificultățile analitice— a zis Fresnel. Totuși nu încetăm a căuta să strângem natura în legi cât mai simple. Și dacă sistemul lui Descartes nu s'a putut susține în detaliu, apoi a fost hotărâtor ca «tendință» pentru mersul ulterior al științei, căci el exprimă implicit ca dorință: reducerea tuturor fenomenelor la o categorie unică, ce să țină în ea toate celelalte.

Această tendință spre unitate, spre reducerea categoriilor de fenomene, caracterizează mecanismul cartezian; și e singura parte care a dăinuit până în momentul actual la savanți, cu pecetia puternică a lui Descartes. Spiritul lui a domnit până la noi, neatins, cu aceeași viogoare. Unitatea e o idee care te cucereste și o sfortare ce te satisface.

Cartezianismul eră neîndestulător numai cu elementele cinematice și de aceea este introdusă și masa prin teoriile atomistice sau prin dinamismul lui Newton.

În teoria corpusculară, materia nu e continuă, ci e alcătuită din particule mici, dure și insecabile, ce-s atomii, și în a căror constituție teoria nu încearcă să intre. E destul că acești atomi au o cantitate de materie, sau o masă proprie. Prin acești corpusculi, sunt explicate principalele proprietăți ale materiei. Dar mai ales a explicat cu succes proprietățile gazelor, dând puțința de a prevedea fapte noi în domenii depărtate. Față cu succesul teoriei cinetice la gaze, s'a întins explicarea și la constituția materiei solide, tot prin mișcarea acelor particule mici, atomii. Lesage îndrăznește chiar să explice gravitatea prin astfel de corpuscule ultra-mondane.

Newton, pe lângă masă mai introduce și forța, ca element ce intervine în atracția între corpii cerești, cum și între atomi. În acest sistem se consideră puncte matematice cu masă invariabilă, asupra cărora sunt aplicate forțele active. Mai ales la Boscovich, atomii sunt centri de puteri, nu particule materiale, în cari își au locul forțele. Încât dacă nu consider forțele ce-s asupra centrului material, centrul material nu are nici

o acțiune, e un simplu punct matematic; adică atomul după Boscovich ar fi o acumulare de forțe într'un centru. Această idee se apropie mult de concepțiile noi corpusculare ocazionate de noile radiații.

Doctrina dinamistă a lui Newton a fost de mare fecunditate pentru multe domenii ale fizicii; dar atracția și în general forța, fiind o noțiune de ordin metafizic, filosofii s'au încercat să o înlocuiască sau să o reducă la celelalte elemente principale. Astfel avem încercarea deja amintită a lui Lesage de a explica gravitatea prin ciocnirile unor corpusculi ultra-mondani. Incercări de a reduce numărul elementelor fundamentale: întinderea massa, timpul și forța, n'au fost făcute numai asupra forței dar și asupra masei, care poate fi explicată prin mișcarea în vârtej a eterului, și de fapt această încercare a făcut-o Lord Kelvin cu atomul-vortex.

Deci, putem considera două mecanisme: la unul atomii n'au legături între ei, și nici o acțiune; ciocnirea lor e destul pentru a explica fenomenele—avem atomismul. La altul se presupune că atomii se atrag sau se resping, adică au forțe între ei; și aceste forțe pot fi reale și avem dinamismul lui Newton, sau nu-s decât forțe de legătură între corpuri alăturate, deci forțe fictive, și avem din nou atomismul. Explicările mecanice alternează între atomism și dinamism.

* * *

Oricare ar fi deci mecanismul, cartezian sau newtonian, fenomenele observate sunt exprimate analitic prin relații ce domină mișcarea și care sunt de domeniul mecanicii.

Se zice că avem o explicare mecanică a unei categorii de fenomene, când o pot reduce la relații canonice, sau când pot găsi ecuații, cari să exprime tocmai faptele observate și în același timp să sugereze noi fapte și experiențe, din analogia între diferite relații stabilite cum și din armonia termenilor acelor relații. Parametrii dați de natură, într'un formulă ca variind odată cu timpul. Și aici avem un caracter important al relațiilor mecanice. Dacă timpul își schimbă semnul, sau mai bine, dacă o noțiune legată de timp, repeziciunea, își schimbă direcția, mișcarea își schimbă și ea șensul și se face într'o parte sau în alta. Deci, repeziciunea, având aceeași mărime, dar schimbându-și direcția, mișcarea străbate aceleași stadii dar în direcție contrară. Asvârl o piatră; ea ajunge la o înălțime unde stă un moment, și recade din nou, trecând prin aceleași faze, cu aceleași repeziciuni, dar în sens invers. Astfel de fenomene ce-și schimbă numai șensul odată cu timpul, se zic reversibile. În natură însă nu se găsesc fenomene reversibile, nici chiar căderea pietrei, căci nici un fenomen nu mai trece prin o fază deja străbătută. Un sistem nu trece de două ori prin aceeași stare; viața nu se mai poate retrăi. Mersul Universului e fatal determinat către uniformizare, și nici unui Zeu nu îi este posibil de a întoarce Universul de la uniform la eterogen.

Dar relațiile mecanicii admit posibilitatea reversibilității fenomenelor; urmează că e incompatibilitate între explicația mecanică și natură, sau cel puțin greutate de a le împăca. Cum se remediază?

Prin presupunerea că sunt mișcări ce nu se văd, sau nu se pot aprecia cu aparatele noastre. Helmholtz dă un exemplu plastic, că să explice mișcările ascunse. Fie de ex. două ouă: unul răscopt și altul crud. Se supun amândouă la aceeași mișcare de rotație. Cel răscopt continuă mult timp să se învârtască, pe când cel crud încetează aproape imediat.

Această deosebire în mișcarea lor ar fi neexplicabilă, dacă n'am ține seamă de mișcările ascunse ale albușului și gălbenușului oului crud, care iau toată mișcarea, încât oul nu se mai poate învârti; pe când la oul răscopt aceste mișcări ascunse ale albușului și gălbenușului lipsesc.

Tot așa pot interveni mase invizibile, cari să stabilizească acordul între relațiile mecanice și fenomenele naturale. Una din principalele mase invizibile o reprezintă eterul. Dacă aceste mișcări ascunse și mase invizibile prezintă un mare grad de arbitrar, apoi ele de cele mai multe ori, prezintă mari avantaje prin o imagine lesnicioasă și intuitivă a fenomenului; nu mai departe eterul, care explică așa de ingenios lumina. Dar nu trebuie pierdut din vedere, că e o simplă imagine intuitivă, care trebuie părăsită, de îndată ce experiența va cere-o; altfel imaginea devine un idol periculos, o dogmă științifică, care stânjenește evoluția științei. Acest caracter al teoriilor mecanice, a fost luat în seamă; deci teoriile nu pot pretinde la explicarea adevărată a lucrurilor, ci numai la o interpretare lesnicioasă și sigură de mână.

De altfel, cum luăm cuvântul adevărat. Dacă adevărat e tot ceace ne permite a scoate concluzii exacte asupra acțiunii noastre asupra lumii exterioare, verificabile posterior presupunerilor noastre—atunci orice teorie, care permite această extrapolație e adevărată în intervalul întrebuintat; iar când devine complicată și nesigură o putem îndepărta și primi o altă teorie mai adevărată.

În acest caz „mai adevărat” își are rostul, căci e în înțelesul de „mai comod”. Teoriile nu pot pretinde la adevărul absolut, de care se pot apropia asimptotic, dar pe care nu-l pot ajunge niciodată. Știința și teoria se dezvoltă destul de bine și în afara domeniului absolutului.

Orice fenomen, la rigoare, se poate reduce la legile mecanicii prin introducerea acelor mase ascunse și mișcări invizibile deja amintite, așa ca teoria construită să fie cât mai comodă; dar nici adevărată, nici falsă, căci experiența, care e singura în drept de a face astfel de control, nu poate controla teoria, în care intră termeni, ce n'au legătură cu experiența, și deci cărora li se dă cea mai mare nedeterminare.

Încă o probă că teoriile sunt în mare parte arbitrare, este că se poate face o infinitate de modele imaginative a aceluiași fenomen. Este posibil a priori de a face o infinitate de modele, dar e destul ca să fie două modele ale unui fenomen pentru a verifica posibilitatea unui nescârșit număr de teorii. Și de fapt, în istoria dezvoltării științei găsim astfel de exemple, unde două sau trei teorii există simultan fără ca o experiență crucială să poată hotărî între ele. N'avem decât să considerăm teoriile ce explică lumina: Întâiu

se părea ca cea mai de susținut teoria emisiei corpusculare; acum însă avem două teorii, teoria elastică, unde lumina e explicată prin undulațiile eterului, și alta teoria electro-magnetică, unde lumina e produsul curenților alternativi creați de particule electrizate în mișcare. Ambele teorii își au partizanii lor, ba chiar ambele teorii sunt utilizate de același savant; când una nu-l mulțumește, păstrează una sau alta după nevoie. Căci nu reprezintă esența lucrurilor; ci sunt numai instrumente de descoperiri. Fecunde prin generalitatea lor, ele nu pot dura decât atât cât nu-s în contradicție cu faptele. Și s'a văzut că atunci când ecuațiile mecanice, ce reprezintă fenomene reversibile, au fost incompatibile cu faptele Naturei, care sunt esențial nereversibile, s'au introdus *masse* și mișcări ascunse. Și în parte s'a mai remediat această incompatibilitate cu ocazia descoperirii noilor radiații și a radiului.

Noul mecanism consideră *massa* și *forța* ca datorite mișcării unor particule de electricitate, numite *electroni*. Inșăși acești *electroni*, nu-s decât *eter electromagnetice*, sau mai bine găuri în acest eter, găuri ce prezintă o inerție cu atât mai mare, cu cât sunt mai mici. Baza mecanismului vechiu nu se mai susține. În adevăr, *massa* nu mai e constantă ci depinde de *repezițiune* și de direcția acestei *repezițiuni*. Dacă *massa* nu mai e un «invariant», totuși noul mecanism păstrează caracterul mecanismului cartezian prin tendința ce o are spre unitate, prin uzul pe care-l face de imagini.

Vechiul mecanism eră dogmatic, avea credință în adevărul absolut și în modelele făurite. Neomecanismul își dă seamă că teoriile nu reprezintă adevărul, că sunt imagini intuitive, dar de care nu te poți lipsi, pentru a prevedea fapte noi. Mai de vreme sau mai târziu, vor trebui să părăsească construcția explicativă, ca să adopte o alta; dar totdeauna vor avea nevoie de o astfel de construcție.

ST. PROCOPIU.

Iași.

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

CUM RĂMÂNE CU COLEGIUL UNIC?

Guvernele noastre au adoptat de la o vreme o lozincă detestabilă sub raportul intereselor generale și anume de a desființa tot ceea ce au atacat în timpul opoziției fie din interes de partid, fie din simplu spirit de opoziție... Ast-fel stabilindu-se un întreg sistem în aceste vederi, fie-care guvern strică ceea ce a creat predecesorul—și aceasta... pentru a face față angajamentelor din timpul opoziției!..

Tot în ordinea aceasta credem că intră și chestiunea desființării Contenciosului Administrativ, și dacă se va urma cu practica aceasta probabil că viitorul guvern îl va reînființa, având să se socotească în același chip cu legile făurite de actualii guvernanți. Pe calea aceasta avem tot dreptul să cugetăm că vom ajunge departe.

Dar aceasta nu este destul. Căci cel puțin dacă conducătorii țării noastre ar fi în *general* consecvenți cu ei înșiși. În fapt, întâmplându-se că numai făgăduințele de distrugere să se desăvârșească, cele de a crea și-

tuțiuni favorabile intereselor comune urmează să treacă la uitare.

În această ordine de idei nu putem trece peste făgăduința partidului liberal de a reformă actualul sistem electoral, dovedit cu suficiență că nu mai corespunde cu împrejurările; făgăduință care părea căși găsisse un început de realizare prin proiectul depus anul trecut la Senat, privitor la introducerea colegiului unic la județe, dar asupra căruia s'a revenit cu o hotărâre care va trebui să ne îngrijească tocmai pentru motivele arătate.

*

S'a susținut când-va că intențiunile bune precum și concepțiunea superioară a unui guvern ar fi îndestulătoare spre a acoperi interesele tuturor claselor sociale ale unei țări și că din acest punct de vedere ori-ce sistem electoral, în consecință și cel actual, poate face față destul de bine ori-cărei împrejurări, fără a mai întâmpina zadarnic dificultățile eventualei modificări.

Împotriva acestei erezii se ridică însă nu numai nota democratică atât de accentuată a timpului, precum și imposibilitatea de fapt ca reprezentanții unei anumite clase, ori-cât de ideali ar fi, să apere cu folos interesele contrarii ale altor clase, cât mai cu seamă la noi, însăși rezultatele legilor cu caracter democratic din ultimul timp, cu eludările, neaplicabilitatea și însăși alcătuirea lor, ca să nu mai reamintim cancanurile... de ordin politic ce se cultivă pe comptul lor, ca culme a intereselor ce vizează... De aceea nu vom crede un moment că conducătorii noștri au avut în vedere asemenea concepție când au abandonat până și proiectul pentru alegerile consiliilor județene, căci alta s'a zis că a fost cauza acestei abandonări.

Intr'adevăr, s'a afirmat că nevoia unei noi îndrumări economice în sensul îmbunătățirii stării materiale a masselor primează necesitățile de ordin electoral, față cu mizeria în care se găsesc. Părere care merită să fie discutată, dar mai cu seamă aplicată.

Și constatăm cu părere de bine că un început bun am avut în această direcție, grație inițiativei private alături de cea politică. Ast-fel revistele și ziarele noastre nu mai conțin a calcula sporul obștiilor de arendare care se alcătuiesc, al Băncilor populare și Cooperativelor de consum, toate dând speranțe de rezultate practice satisfăcătoare. Natural că nimeni nu poate susține că s'a determinat totul în acest domeniu. E vorba numai de un început de îndrumare economică și care va urma să fie complectat cu vremea și de alte măsuri. Totuși e o atmosferă nouă care s'a creat în clasele noastre de jos. E un avânt nou bazat pe înțelegerea intereselor, pe apropierea dintre indivizi, pe solidaritate. E o lume nouă, putem spune, care renaște în satele noastre și care cere să trăiască. Ei bine, această lume nouă care se zămislește pe tărâm economic, reclamă și o nouă viață politică inerentă dezvoltării sale și față de dânsa reforma electorală se impune.

Mai e apoi și burghezia de la orașe, care se dezvoltă neconținut, făcând progrese repezi. Succesele electorale de la colegiul II de Cameră de Ilfov și II de Senat la Iași, sunt succesele acestei burghezii, având pentru luptele noastre politice importanța că în sfârșit s'a

putut zdruncina și regimul nostru guvernamental. Or, tocmai aceste succese reclamă și pentru burghezie o viață politică mai intensă.

În sfârșit, am asistat la reînființarea partidului social-democrat isvorât din necesitățile muncitorimei de a se afirma politicește. Ceeace dovedește că și muncitorimea a început să pună tot mai mult preț pe drepturile electorale.

Ast-fel că toate aceste noi împrejurări punând în evidență tendința majorității claselor noastre sociale către o viață publică nouă, mai potrivită cu năzuințele lor, și cu cerințele vremii, avem dreptul să întrebăm pe conducătorii noștri, tocmai pentru acest motiv, cum rămâne cu reforma electorală, cu acordarea colegiului unic cel puțin la alegerile consiliilor județene, căci a o mai refuza astăzi însemnează a dezice însăși starea de lucruri creată în bună parte prin eforturile acelor care au promis-o?

Să nu ni se vorbească de agitațiuni pe acest temei. E o greșită părere aceasta. Nu prin agitațiuni turburătoare și prin mișcări de stradă se impune asemenea reforme. Ele se impun prin forța intereselor și lumina conștiințelor.

N. ȘTEFĂNESCU-IACINT.

DIN PSIHLOGIA ȚĂRANULUI ROMÂN

S'a vorbit și s'a scris așa de mult despre chestiunea țărănească, încât s'ar putea cu drept cuvânt zice că n'ar mai fi nimic de zis. E destul însă, ca cineva să vie în contact cu viața de la țară, pentru a se convinge că această chestiune n'a pierdut nimic din actualitate, de oarece s'a vorbit prea mult, dar nu s'a făcut mai nimic.

Și fiindcă toată lumea e convinsă, că de soarta popoului de la țară depinde în mare parte întărirea statului român și dobândirea de succese pe terenul național, de aceea cred că pot fi interesante și părerile Românilor din afară de regat, în această chestiune.

Primii apostoli, cari au fost trimiși din țară ca să lumineze pe Români Macedoneni, descriau România în culori așa de frumoase, încât noi, elevii de atunci, eram convinși, că raiul pământesc se găsește în țara românească. Ne miram chiar, cum de se îndură Dumnezeu să tolereze pe pământ alte neamuri decât pe Români.

Nu-i vorba, mai erau și arendași, moșieri, negustori și alți mulți, cari se întorceau din România cu pungi pline cu aur, dar în schimb povestiau lucruri grozave despre țărănul român. Învățătorul ne spunea despre acești calomniatori că sunt grecomanii și au tot interesul să spuie minciuni, iar pentru noi tot ce spunea învățătorul era lucru sfânt.

Este drept, că războiul de la 1877 a ridicat mult prestigiul României în fața popoarelor balcanice, dar nu-i mai puțin adevărat, că vechea legendă persistă, și anume că țărănul român moare de foame, că este bețiv, trândav, că doarne la un loc cu vitele, că lucrează o viață întreagă pentru cicoci și așa mai departe. Nu de mult, ziarul »*Vecerna Pošta*» din Sofia, a scris că Bulgarii sunt fericiți, că n'au lux, dar nici cicoci, în schimb însă, au un popor sănătos și cu bună stare materială. Adevărul este că țărănul bulgar este mai gospodăru, dar nu și mai bogat decât țărănul român.

În vara trecută am petrecut aproape două luni de zile la Slănicul din Prahova, unde am avut ocazia de a cunoaște mai de aproape traiul țăranilor. Am vizitat mai multe sate din împrejurimi și am avut ocazia să intru prin casele mai multor oameni și să stau de vorbă cu dâșii despre rostul și nevoile fiicăruia. Aceste cercetări au fost pentru mine cu atât mai instructive, cu cât descoperiam lucruri noi de tot. Din descrierea făcută prin ziare, reviste, publicațiuni, întruniri publice; mi-am format ideea că țărănul român e sărac lipit, pe când adevărul stă cu totul altfel. Pe deoparte câștigă destul, iar pe de altă risipește, îi place munca și muncește, dar ce folos, căci munca lui e fără continuitate și fără știință. Spiritul de economic, de gospodărie, de muncă științifică și cu folos, iată ce lipsește țărănului român.

În comuna Slănic, găsesc la salină de lucru 500 de muncitori sau ciocănași cum li se mai zice. Câștigă cel puțin câte 4 lei pe zi. Sunt unii, cari primesc la chenzină o sută de lei. Am văzut o familie, care dădea trei muncitori, tatăl cu doi băieți, și câștigau la un loc 15 lei pe zi. Unde pui, că fiecare țărăn mai are câte o bucată de pământ, de două și chiar patru pogoane. Totuși rostul lor în familie este mizerabil. Casele sunt așternute pe jos cu pământ, iar mobilă nimeni ca toată. Porcii și găinele se plimbă prin casă, ca prin coteț. Români Macedoneni, cari sunt renumiți pentru gospodăria lor, nu câștigă mai mult. Sunt acolo familii, cari cu 40 de lei pe lună, au o gospodărie model.

— Ce faceți voi, cu atâtea parale ce câștigați, întrebam de multe ori pe țărani.

— De, domnule, știm și noi? Dări la stat, la comună, la Eforie, numai cu dările nu ne ajungem.

— Bine, bine, dar și la oraș sunt dări și oamenii acolo cu 200 de lei și chiar cu 150 pe lună, pot trăi binișor.

— Așa este răspundeau țărani, dar noi mai dăm pe țuică, pe una, pe alta, uite așa!

Au dreptate. Erau femei, cari aduceau în târg smântână, unt, ouă, găini, rațe și se întorceau acasă cu niște oglinjoare, basmale, covrigei, castraveți putreziți și cu cheful dela cârciumă.

Mai toți se plângeau, că la Slănic pământul e sărac. Prunele nu se fac decât la cinci ani odată. Iar când îi întrebam :

— De ce nu altoiți prunii, ori de ce nu încercați cu alte neamuri de pomi roditori? ei se grăbeau a-mi răspunde :

— O fi, dar cine să ne arate.

— Dar cartofi, de ce nu plantați? Cartofii n'au nevoie de ploae ca porumbul și sunt tot așa de hrănitori ca și mămăliga.

Și adresându-mă către o femeie, care trece în partea locului de gospodină pricepută :

— Știi, tu, Mario, să faci pâine de cartofi?

— Nici n'am văzut, nici n'am auzit, a fost răspunsul ei categoric.

Era o femeie, gazda unde ședeam, care a plantat în curte ceva zarzavat, ceapă, pătlăgele și pătrunjel, ce se perdeau cu totul printre bălării.

— Bine, Leahino, de ce nu curăți grădina de bălării?

— Aștept să sap întâiu porumbul.

— De ce nu uzi zarzavatul, nu vezi că s'a uscat?

— Aștept să plouă.

— Uite, puțul e lângă casă, cu zece doniți cu apă pe săptămână faci o grădină de toată frumusețea.

— O fi, dar noi la țară am apucat așa!

Pe cine întâlneai, se plângea:

— E, domnule, dacă noi am avea pământ bogat, cum au oamenii de peste deal, la Stefești, ce bine ar fi! Acolo ce pui în pământ crește cu spor, la noi sămânța moare în pământ. N'avem nici fânețe ca lumea.

Care nu mi-a fost mirarea, când am auzit la Stefești că se plângeau oamenii la fel:

— E, domnule, la Slănic e bine, acolo e gură de ocnă, câștigă oamenii și vara și iarna. Acolo e bănet nu glumă!

Adevărul e, că și la Stefești sunt fabrici, unde lucrează sute de oameni și câștigă câte 5—6 franci pe zi.

Pe dealuri nu se vedeau decât copii, cari păzeau vacile să pască. Cea mai mare parte erau băieți de școală, cari povesteau lucruri foarte interesante. Era un băiat, pe care învățătorul îl bătea cu varga în toate zilele; din care cauză n'a mai călcat în clasă. Era un altul, pe care tatăl său a vrut să-l dea la școală, după ce împlinise 10 ani. Învățătorul i-a spus să stea în picioare un an de zile, drept pedeapsă de ce n'a mers la școală când era de 7 ani. N'am auzit nici un părinte să se plângă de amenzi școlare, dovadă că se recunosc vinovați. Populațiunea școlară ar fi și mai numeroasă, iar efectele școlii ar fi și mai eficace, dacă programele ar ține seamă de nevoile populațiunii și mai ales dacă toți învățătorii și-ar înțelege misiunea lor sfântă.

Întâlnind într-o zi doi băieți mărișori, mergând pe șosecă, desculți, și ținând în mână câte un coșuleț, i-am întrebat:

— Unde mergeți, băieți?

— La Poiana.

— Ce ați căutat aici?

— Am venit cu pui.

— La cine i-ați adus?

— La d-l revizor.

— Ce este tatăl vostru?

— Învățător la Poiana.

— Și cât dium faceți până la Poiana?

— Trei ore.

— Și nu vă e cald?

— Ba ne ard tălpile dela picioare, dar ce să facem.

Sărmanii băieți! Nici prin gând nu le trecea, că sunt victimele bacșișului. Când un om cult, precum este un revizor școlar favorizează astfel de moravuri barbare, ce trebuie să fie cu jandarmii, subprefecții și comisarii?

Vizitând casa unui țăran, care trece de bun gospodar, am fost surprins de frumusețea și întinderea locului ce posedă.

— Ce faci, d-ta, cu locul ăsta?

— Aștept să se facă prune.

— De ce nu încerci cu alți pomi, de ce nu pui stupi de albine, că flori sunt din belșug.

— Uite! mi-a răspuns țăranul numai decât. Vezi D-ta nucul ăsta?

— Văd.

— Vezi musculițele alea de sus? Alea sunt albine, cari și-au făcut aici culcuș, în scorbura nucului, dar nu putem scoate mierea, căci scorbura e adâncă, până la rădăcina copacului, iar gaura pe unde intră albinele e mică.

— De ce nu cumperi cutie sistematică?

— Păi, dacă n'avem cine să ne învețe!

Te întrebă atunci, de ce folos practic pot fi legile și dispozițiunile ministeriale, dacă țăranii cari se găsesc la o depărtare de câteva ceasuri de București, n'au auzit măcar de o cultură sistematică pentru albine.

Intr-o Duminică am fost invitat de țăranul Nicolae Stoica, la nunta lui fiu-său. Acest țăran trece de un român foarte vrednic. La Salină câștigă 150 de lei pe lună, în afară de leafa băcților. Când i-am văzut casa m'am crucit. Neavând scaun, trebuia să stau pe culere, iar toată casa pe jos era așternută cu pământ. Apoi masa, Doamne, ce masă! Mâncările erau așa de

prost gătite, încât credeai că nu erau făcute pentru oameni. În tot timpul mesei, oamenii beau cu sticla țuică, în loc de vin. Când se împărțeau peșchire—faimoasele peșchire—fiecare trebuia să dea la chetă câte un bacșiș. Erau băcșandri, cari dădeau câte trei și chiar câte cinci lei; iar socrul număra banii cu glas tare, ca să auză lumea dimprejur, cine a dat mai mult.

Acceași lipsă de gospodărie se resimte și în afacerile de interes comun. La marginea Slănicului este un puț, de unde se aprovizionează cu apă, aproape jumătate din săteni. Puțul este deschis și se pot introduce murdării oricând. Vitetele beau apă din aceeași găleată, ca și oamenii. Odată s'a stricat mânerul de la găleată. Fiecare atunci venia de acasă cu o sfoară și cu o găleată ca să scoată apă din puț. Trei săptămâni de zile a mers așa, până când un om de bine s'a îndurat să dreagă mânerul de la găleata atârnată de cumpănă. Cum se poate cineva aștepta de la astfel de oameni, ca să facă puțuri cu pompe de lemn?

În toate Duminicile și sărbătorile n'am văzut nici un țăran la biserică, în schimb însă, cârciumele gemeau de lume. De la Salină, muncitorii, până s'ajungă acasă se opresc la câte două-trei cârciume. Un chilo de țuică pe zi de om e nimica toată. Fiind rău hrăniți, efectul acestei băuturi e dezastros. Mai ales seara, îi vezi întorcându-se acasă, umblând pe două cărări. Oameni bătrâni, cari trec de gospodari, legându-se și uneori căzând prin noroiu, fără ca adoua-zi să le fie rușine. Am văzut grupuri de femei și de copii, cari nu se impresionau de loc de aceste scene.

Este drept că băutura este o plagă, dar nu este cea mai însemnată cauză a tuturor nenorocirilor țăranului, care mai suferă de tot felul de boale, de ignoranță de lipsa de respect între membrii familiei și de multe alte păcate.

D. N., un om de bine, născut și crescut în Slănic și cu multă dragoste de neam, iată ce-mi spunea:

Ne am întrunit într-o zi la școală, institutori, primar, director de salină, preot, judecător și alți mulți, ca să înființăm o societate. Eu am propus ca scopul acestei societăți să fie ridicarea demnității de om la țăranii, prin înființarea de școli de adulți, prin răspândirea cunoștințelor de menaj, prin îndemnarea țăranului de a merge la biserică, prin introducerea de războaie sistematice, ca să se răspândească costumul național, prin introducerea culturii albinelor și câte și mai câte n'ar putea face o asemenea societate.

Sare atunci d-nul primar și zice, că eu umblu să mă fac primar, iar d-nul director de salină (transilvănean) a zis: Ce tot umblați cu fleacuri? Cea mai sfântă minune a societății nu poate fi alta decât să punem pe țăranii să contribuiească cu un franc pe lună pentru Ligă.

«Și așa nu s'a făcut nimic. Primarul ascultă de Salină, unde are asigurate 500 de voturi»

Este de prisos a spune, că chestiunea țărănească din Regat este o chestiune vitală pentru neamul românesc, și că în ziua în care vom avea la țară oameni conștiinți de drepturile și datoriile lor, în ziua cea României va câștiga mai mult decât a câștigat prin războiu.

Pentru a se ajunge acolo, trebuie ca inițiativa particulară să joace un rol preponderent în această mare mișcare de regenerare morală și materială pentru țăranii, iar nu totul pe cale oficială precum se face astăzi.

În fiecare reședință de ocol se pot constitui societăți, din care să facă parte toți reprezentanții autorităților superioare, persoanele mai distinse și un mare număr de țăranii din localitate.

Să se ție regulat conferințe și să se studieze nevoile fiecărui țăran în parte. Dar pentru aceasta trebuie răbdare și multă dragoste de țară și de neam. Din nenorocire, numărul oamenilor însuflețiți de astfel de sentimente este foarte mic și de aceea va trece încă mult până când țăranul român să aibă soarta pe care o merită.

ION D. ARGINTEANU.

G. S. BECHEANU & I. ILIESCU

STRADA LIPSCANI, 26 — BUCUREȘTI — STRADA ... 26

MAGAZIN de NOUTAȚI și MANUFACTURA

Lânuri pentru rochii: Hommesponvon, cheviotte
grôs-côte etc., și

Postavuri în toate genurile.

MATASARIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc.

Taffetas din fabrica *Bonnet* culori și negre

Atelier special pentru rochi și confecțiuni

PÂNZĂRIE

Jerseuri, Flanele, Cache Corsels tricotate, Ciorapi și Batiste.

CORSETE

Dantele torchon și broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie și Troussouri

gata și după comandă

PREȚURI FIXE ȘI MODERATE

SANATORIUL

Dr. GEROTA

CONSTRUIT ȘI MONTAT

Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale

Operațiuni și faceri

Bulevardul Ferdinand 48, București

TELEFON 1/44

Analizează complet urine

sânge, lapte, spute, secrețiuni, suc gastric, fecale, para-
ziți, tumori, apă, vin, ceară, miere, stufe, etc.

Laboratorul D-rului G. Robin

singurul Dr. în medicină specialist cu o prac-
tică de Laborator de 15 ani,

De 11 ani Șef de Laborator al Spitalelor Civile

Str. I. C. Brătianu (Telefon 13/69)

— Cel mai mare laborator particular de —

Bacteriologie, Microscopie și Chimie

Vase pentru strîns urină, etc. și instrucțiuni se tri-
mit la cerere.

Cea mai ingenioasă mașină de scris este

YOST

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și clavi-
atura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize,
etc. Cu adaptator pentru scrisul în mai
multe culori.

BUCUREȘTI

Calea Victoriei No. 54

TELEFON

VILE

DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25/97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMATIE

Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

Ciocolata și Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători